

Hly
Nff

135.739

HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

HONOSÍTOTT

DR NAGY ENDRE

FAJSZ FÖLDRAJZI NEVEI

FAJSZ

TARTALOMJEGYZÉK

I.	Bevezetés.....	1 - 12. o.
	1.A gyűjtőmunka céljáról és néhány kérdésről.....	1 - 4. o.
	2.Fajsz földrajzi helyének, természeti adottságai- nak és településtörténetének rövid ismertetése...	5 - 11. o.
	3.A földrajzi névanyagról.....	11 - 12. o.
II.	Adattár.....	13 - 78. o.
	1.Fajsz belterületének földrajzi nevei.....	13 - 28. o.
	2.Fajsz határának földrajzi nevei.....	29 - 78.o.
	3. Fajsz földrajzi neveinek történelmi sajátos- ságai.....	79 - 80. o.
III.	A névanyag csoportosítása a név keletkezése, a névadás indítéka szerint.....	80 - 79. o.
	1.Természeti nevek.....	80 - 83. o.
	a. Viznevek.....	80 - 81. o.
	b Földnevek.....	81. o.
	c Felszínnevek.....	81 - 82. o.
	2.Talajnevek.....	82. o.
	3.Testrészekből alakult földrajzi nevek.....	82. o.
	4.Helyzetviszonyító és alakmeghatározó nevek.....	82. o.
	5.Birtoklástörténeti nevek.....	83. o.
	6.A növény- és állatvilággal kapcsolatos nevek.....	83. o.
	7.Asszociációkon alapuló földrajzi nevek.....	83. o.
	2.Műveltségi nevek.....	83 - 84. o.
	1.Foglalkozásnevek.....	83 - 84. o.
	2.Létesítménynevek.....	84. o.
	3.Eseménynevek.....	84. o.
	3.Személynévi eredetű földrajzi nevek.....	84 - 86. o.
	1.Puszta személynevekből alakult földrajzi nevek...	85 - 86. o.
	2.Személynév és köznév kapcsolatából alakult föld- rajzi nevek.....	86. o.
	3.Köznévi alapelemű nevek.....	86. o.
	Természeti nevek.....	86. o.
	Földnevek.....	86. o.
	Belterület. A névanyag jellemző vonásai.....	87. o.

Falurésznevek.....	88. o.
Utcanevek.....	89. o.
IV. Az előforduló földrajzi nevek nyelvtana.....	89. o.
1. A földrajzi nevek szerkezete.....	90. o.
2. Képzősnevek.....	91. o.
Jelentéstan	
1. Köznevek.....	91 - 92. o.
2. Személynevek.....	92. o.
Névtípusok.....	92 - 93. o.
Mondattan.....	93. o.
V. A földrajzi névanyag élete.....	93 - 100. o.
1. A közösség névhasználata.....	93 - 95. o.
2. A földrajzi nevek változása.....	95 - 97. o.
3. A földrajzi nevek kihalása.....	97 - 99. o.
4. A földrajzi nevek differenciálódása.....	99 - 100. o.
Befejezés.....	101. o.
A belterület földrajzi neveinek számmutatója.....	102 - 104. o.
A határ földrajzi neveinek számmutatója.....	105 - 111. o.
A felhasznált szakirodalom.....	112. o.

B e v e z e t é s

I. 1. A gyűjtőmunka céljáról és néhány kérdéséről

E feldolgozásban a régi Sárköz egyik etnikailag legjellegzetesebb községének földrajzi neveit mutatom be és rendszerezem.

Gyűjtőmunkámat 1965-ben kezdtem a József Attila Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének utmutatása alapján és 1967-ben készültem el a belőle irt szakdolgozattal.

Eredetileg az a szándék vezetett, hogy a több mint 700 éves, magyar lakosságu község ismert határrész, hely- és vizrajzi neveit rögzítsem, megbízható adatközlők segítségével támaszkodva. A körülmények alakulása is sürgetett, mivel a nagyüzemi gazdálkodás fejlődésének természetes következményeként megváltozik a határ arculata, felszámolódik a régi dűlőrendszer, és az idősebb nemzedék kihalásával feledésbe merül az értékes helynévanyag.

A modern gazdaságirányítási rendszer táblatörzskönyvi számok alapján tartjuk nyilván az egyes határrészeket. Az egykori kataszteri térképek már elvesztették jelentőségüket, és egyre kevesebb azoknak a száma, akiknek emlékezetében élnek még az egykori elnevezések.

Az ebből levont következtetések alapján folytattam a gyűjtést, felkutatva a község multjával kapcsolatos iratanyagot és régi térképeket. A felsorolásra kerülő névanyag a lakosság beszédében, gondolkodásában néhány évvel ezelőtt

még fontos szerepet töltött be, ezért tekintélyes mennyiségű adat állt rendelkezésemre.

Adatközlőim többségében idős, anyai-apai ágon több nemzedékre visszavezethetően fajszi származásúak. Foglalkozásra nézve parasztemberek, egykori mezőőrök, kisbírók, akik megbízható részletességgel ismerik a határt és a községet.

Beszédük mentes minden -idegen és egyéb nyelvjáráshoz tartozó- beszűrődéstől, így a tőlük lejegyzett anyag értékes fogódzót jelent a földrajzi nevek vizsgálatán kívül a nyelvjárás tanulmányozásához is.

Az élő és a történeti nevek összegyűjtésében teljességre törekedtem. A fellelhető adatok között jelentős számú utalás található a község határával kapcsolatos elnevezések XIV., XV., XVIII., és XIX. századbeli előfordulására.

A község földrajzi neveivel Resty Frigyes /Helységnévtár/, Uj György /Magyar Naelvör VII.336./ és Timár Kálmán/ Népünk és Nyelvünk IX.220-221./ foglalkozott eddig. Gyűjtésük -egyéb jellemzőikről nem szólva- szűkös, csak a dülőnevekre szorítkozik, másrészt hatósági munkára támaszkodva a kateszteri térképek készítésével egyidejűleg történt.

Fajszi múltból eredő névanyaga teljes gazdaságában csak az élő és forrásos nevek összegezésével tekinthető egésznek. Ezért a történeti -részben már kihalt és pontosan nem lokalizálható- nevek felkutatására is kísérletet tettem, átvizsgálva a Tolna megyei, a Kalocsai Érseki Levéltár, valamint a községi levéltár iratanyagát és térképeit.

Az adatok más részét Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajzi a Hunyadiak korában III., Fraknói Vilmos: A szekszárdi apátság története /Bp. 1897./, Acsády Ignás: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában /Bp. 1896./ és Timár Kálmán: Fajszi határjárás 1734-ben /NéNy. IX./ c. forrásmunkákból idéztem.

Adatközlőimmal részletesen bejártam a határt és 40 év alatt szerzett helyi ismereteim kiegészítése, s ellenőrzése után rögzítettem az egyes neveket. Mivel a "fajszi matyók"¹ nyelvjárását alapocsán ismerem, megbízható fonetikai jelölésre törekedtem. A jelölésekben a magyar nyelvjárási hangjelölés elfogadott módját alkalmaztam. /Deme László: A magyar nyelvjárások hangjainak jelölése *nyj.*II.Bp.1953. 18-37./

Gyűjtőmunkám nagyobb részben határrészneveket tartalmaz, amelyek között egykori településnevek is előfordulnak. Régen e területet kisebb-nagyobb vizmosások /fokok/ szótték át, helyenként tavakká, vizállásokká szélesedve. A duna árvizei szabadon vonultak el, gyakran tengerre változtatva a tájat, amelyből csak a dombok, háta, porongok emelkedtek ki. Kevés volt a művelhető terület, annál több a halban gazdag viz, erdő és legelő. A legkorábbi adatok közül a nagyobb területegységek /határrészek, erdők, kaszálók, vízmedrek és vizállások/ nevei maradtak ránk.

A részletesebb névanyag a Duna 1831-1832. és 1851. évi szabályozása utáni időből ered. A régi vizjárta helyek kiszáradtak és újabb területek kerültek művelés alá,

¹ Így hívták a környékbeli a fajszi őslakosokat. /Községi Levéltár l.sz. irat/

de a határt átszelő fokok, kaszálók, füzések, szilvások és gyümölcsösök megmaradtak, őrizve egykori elnevezéseiket. Ebből az időből származnak a kataszteri térképeken és birtokrészletezési vázlatokon feltüntetett dülőnevek.

A művelhető terület növekedésével párhuzamosan gyarapodott a névanyag mindaddig, amíg a nagyüzemi gazdálkodás során kialakított számozott táblák fel nem váltották a számunkra értékes nyelvi hagyatékot.

A határrészek, dülők és vizmosások nevein kívül összegyűjtöttem a kisebb területegységek /háta, dombok völgyek, gödrök, bozótosok, szállások, kutak és keresztneveit is. A belterületi elnevezéseket kiegészítettem a község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló ún. "nagy tűz előtti" térkép adataival. /Ennek 1897-ben készült másolata a községi levéltárban található. A továbbiakban erre hivatkozom "□" jelöléssel./

Arra törekedtem, hogy munkám illeszkedjék az ország-szerte megindult földrajzinévgyűjtő mozgalomba. A gyűjtést Inczefi, Kázmér, Lőrincze, Reuter, Ördög, Végh és mások által kidolgozott, -s ma már általánosnak mondható-szemponatok alapján végeztem.

I.2. Fajsz földrajzi helyének, természeti adottságainak és településtörténetének rövid ismertetése

Fajsz Bács-Kiskun megyében a Duna bal partján, attól keletre 1 km, Kalocsától délre 15 km távolságra fekszik.

Földrajzi hosszúsága: keleti $18^{\circ}58'34''$, szélessége: $46^{\circ}18'46''$.

Régi, Duna menti vizmosások és nádasok között létesült magyarnyelvű település.

A Magyar Népköztársaság helységnévtára 1973. c. kiadvány szerint: Fajsz /önálló tanácsu község; Bács-Kiskun m.; kalocsai járás/ területe 3203 ha, népessége 2641; lakóházainak száma 872./1970.január 1-i adatok/

Határai: É-on és ÉK-en Bátya

K-en Miske

DK-en Dusnok

D-en a Lenes és Pörös nevű erdők

Ny-on a Duna

A határ térszinformája általában sík, de található rajta alacsonyabb halmok és vizmosta mélyedések is. Felszíni termőtalaja egyrészt áradásos iszap, másrészt kötött fekete agyag.

Az éghajlat szárazföldi jellegű, némi tengeri befolyással. Az évi csapadék mennyisége -40 év átlagában- 518 mm. A község szántóterülete 2660 ha, amelyből 1542 ha öntözhető.

Fajsz környéke már a honfoglalás előtti időben lakott terület volt. Varajt határrészen avarkori temetőre találtak 1958-ban.¹

¹ Dr. Zalatai Elemér: A fajszai avarkori temető/Kecskemét 1961/

Ezen kívül Gara-dombján tártak fel gazdag avarkori sírokat.²

Fajsz településtörténeti multja, okleveles adatok hiányában tisztázatlan. A község nevét az 1061-ben alapított szekszárdi bencés apátság oklevelei említik először, mint prediálisok által lakott helyet. Egykori lakói IV. Béla 1239. évi privilégiumlevele alapján kaptak kiváltságot.³

Fajsz -/Csánki: III.327: "Comes et indicies nobilium /abbacie Saxerdisensis/ ad sedem indiciarium Fayz pertinentium. /1414:Dl.10248./ Fayz. /1368-1519:Dl.5797;1429:Feh. K.Lt.lad.3.fasc.4.num.14.,lad.3.fasc.11.num.22./ Nobiles issuess. Fayz./1436:U.o.lad.3.fasc.6num.1./ Comintatus Albensis sades Fayz. /1476:Dl.5797./ Sedes Fayz /1519. U.o./"

A középkorban Fejér vármegyéhez tartozott és a szekszárdi apátság egyházi nemesei vagy nemes jobbágysai /jobagio-nes prediales, prediales sen nobiles, nobiles iobagiones exercitantes, nobiles prediales/lakták, külön ispánjuk -comes de Fayz- alatt, aki e helységben székelte.

A "Fajsz-Székben tömörültek Bátya, Csátár, Halászi, Iván, Malomér, Nádudvar, Pálfölde, Szakmár és Varajt prediálisai.⁴ Ez a szervezet a hódoltság koráig állt fenn.

Fajsz -mint a prediális szék főhelye- község maradt és lakosságát nagyobb részben megőrizte.⁵

² A bajai Türr István Múzeum szakembereinek szóbeli közlése.

³ Wenzel Gusztáv: Árpádkori Uj Okmánytár, VII.67.1.

⁴ Sörös Pongrácz: Az elenyészett benczés apátságok /Bp.1912./ 61.1. és Csánki: III.341.,346.1.

⁵ Velics-Kammerer: Magyarországi török kincsátri defterek /Bp., 1886-1890./ I.107.1.

A lakosság alkalmazkodott a változó életkörülményekhez.⁶ A hajdani halászat, szénégetés, gyümölcsstermesztés és pálinkafőzés mellett egyre többen foglalkoztak disznótenyésztéssel. Később a ló, csikó és szarvasmarhatenyésztés, valamint hajóvontatás egészítette ki az egyébként szűkös megélhetést.⁷

Az oklevelek adataiból kitűnik, hogy a "Fajszi-Szék" még tovább működött, de Fejér megyétől végleg elszakadva, Pest megyével került összeköttetésbe.⁸ Közben megváltoztak a terület földesuri viszonyai. A felszabadítás a fajszi prediálisokat már Pest megyénél a "Solti-Székben" találta.

Az 1690. évi összeírás szerint a régi prediális községek közül -mint lakott helyek- Bátya, Fajsz és Varajt /7 lakossal/ maradtak meg.⁹

A fajsziak egyháznemesi állapota megszűnt ugyan, de emléke tovább élt. Valószínű, hogy a legtöbb család átvészelte a nehéz időket és -jogilag később zsellérsorban- Fajszon maradt.¹⁰

6 A községi feljegyzések megemlítik, hogy a mohácsi csata-vesztés után a lakosság egy része elmenekült: "Voltak, kik Zala megyébe "Felső Örrre", Csallóközbe "Galanthára" és Rad megyébe "Sarkadra és Szalontára" költöztek. Minthogy az ott élők ezen menekülteket csak vendégeknek tekintették, később -még a XVI.sz. végén- visszatértek régi tűzhelyeikhez." /Községi levéltár 1.sz.irat/

7 Községi levéltár 1.sz.irat

8 Kalocsai Főképtalan Hiteleshelyi Lt.Lad.C.2.

9 Galgóczi Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monográfiája /Bp.,1876./ 66.l.

10.Országos Levéltár C.59. Helytartótanács. Dep. Urb. Urbéri tabellák. Válaszok a 9.pontra. Pest m. Fajsz község: "A községbeliek azt vallják, hogy urbáriumuk soha sem volt...Robotot nem teljesítenek. Szántóföldjük alig van, ami gabona azon terem, az után tizedet adnak. Végül azt vallják, hogy szabad jobbágyok, akik bárhova mehetnek, ahová nekik tetszik."

A földrajzi nevek eredete és fejlődése szempontjából jelentősnek tekinthető az a körülmény, hogy az őslakosság nem pusztult el és nem cserélődött. Remélve, hogy egykori kiváltságait visszanyerik, jövevényt később sem fogadtak maguk közé.¹¹ Idegen nyelvi hatás nem érezhető a fajszi névanyagban, amely különben régi elemeiből sokat megőrzött.

A XVIII. század elején a kamarai lajstromokban Fajsz még nemesi birtokként szerepelt, de később nem mentesült az összeírás és az urbéri rendelet végrehajtása alól.¹² Az apátság javait 1777-ben Mária Terézia a nagyszombati egyetemnek adományozta, amelyek II. József idejében a tanulmányi alapba olvadtak be.¹³

Az egyre romló életkörülmények miatt 1798-tól elkeseredett küzdelem indult a lesüllyedés ellen. 1803-ban és 1804-ben zendülésekben tört ki a fajsziak elégedetlensége.¹⁴

Az uradalom ellen Pest megyéhez benyújtott panasz évtizedekig tartó pereskedéshez vezetett és azzal ért véget, hogy a megye engedelmességre kötelezte a község lakóit. Az uradalom megkapta a Sziget és a Zátony területét, kárpótlásul az erdőkben történt pusztításért. A szigeti ősgyümölcsöst azonban "utolsó szál vesszőig" kivágta a lakosság, a vármegyei határozat 1841-ben történt végrehajtása előtt.¹⁵ A kivetett kártérítést és a felemelt urbéri terheket nem tudták fizetni, ezért a határ feltöretlen részeit is művelésbe vették.

Községi levéltár 1.sz. irat /Felsorolt régi családnevek./
11 Országos Levéltár 1828.évi országos összeírás. Pest megye, Fajsz község. /Többször előforduló családok./

12 Fraknoi Vilmos: A szekszárdi apátság története 55.1.

13 Csizmadia Andor: A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak alakulása. /Bp.1966/191-193.1.

14 Pest megyei Levéltár. A vármegye 1804.évi jegyzőkönyvei.

15 261., 336., 436., 840., 844. old. és Községi Levéltár 1.sz.i.

Sokat szenvedett a község az árvizektől 1770-ben, 1775-ben, 1799-ben, 1809-ben, 1811-ben és 1831-ben. A fajsziak kénytelenek voltak állataikat a távoli, bérbe vett Borota és Dsida pusztákra hajtani, ahol földet is műveltek.¹⁶

A duna szabályozása során 1832-ben a várszegi, majd 1851-ben a gemenci átmetszéssel sikerült a víz szabad lefolyását biztosítani. Ettől kezdve csökkent az árvizveszély és gyarapodott a művelhető földterület. A korábbi állattenyésztés, hajóvontatás és vizimolnárság mellett előtérbe került a földművelés.

Az 1848-as eseményekre élénken reagált a lakosság. A felemelt, kifizetlen urbéri tartozás ekkorra már 22 000 forintra növekedett. A behajtás elleni tiltakozás és a föld felosztás iránti vágy a forradalom ügye mellé állította a lakosságot. A férfiak jelentős számban vettek részt a szabadságharcban.¹⁷ 1848/49 emlékét - a hagyományok megtartásával - sokáig őrizte a lakosság.¹⁸

A múlt század második felében még jelentős árvizkárokat szenvedett Fajsz 1862-ben, 1873-ban és 1891-ben. A tűzvészek során 1852-ben, 1873-ban és 1881-ben csaknem teljesen leégett a község. A régi lakóházak 3/4 része elpusztult.¹⁹

16 Községi Levéltár 1. és 3.sz. irat

17. Uo.1. és 4.sz. irat: Dr. Tessényi József levele szerint a fajsziak Tessényi József őjegyző - volt nemzetőrkapitány- vezetésével, Damjenich tábornok felhívására Szenttamásnál vettek részt az 1849-es harcokban. Tessényi J. - mint a forradalmi százas nemzeti intézőbizottság tagja - 10 év várfogságot szenvedett. Ebből 8 esztendőt egy cellában töltött Czuczor Gergely költővel Kufstein börtönében.

18 Szájhagyományok alapján rögzítve a belterületi neveknel: L. Fokálja /fr., 23/

19 Községi Levéltár 1. és 3.sz. irat.

Ezt követően előnyösen megváltozott a község képe. Az új házak - előttük téglajárásával - már kijelölt utcá sorokban épültek. Fajsz így vált Sárköz egyik legrendezettebb községévé.

A századforduló körül jelentős fejlődésnek indult a paprikatermelés és feldolgozás. A dunai vizimalnok száma az 1900-as évek elején elérte a harmincat. A konjunktúra azonban rövid ideig tartott. A községhez tartozó kevés földterület nem tudta biztosítani a lakosság megélhetését, ezért megkezdődött az elvándorlás.

Az első világháború alatt és után, tovább romlottak az életkörülmények. A munkáshatalomnak voltak követői 1919-ben Fajszon is.²⁰

A Horthy-rendszer alatt kevés változás történt. A vizimalmok lassan elpusztultak. A földművelésből származó jövedelem, csak a minimális éltfeltételeket biztosította. Az örökösödés folytán szétforgácsolódo kis- és törpebirtokokat egyre nagyobb jelzáloghitel terhelte. Gyakorik voltak az árverések. A község fejlődése megrekedt. A lakosság nehezen élt.

1944. október 29-én szabadult fel a község. A következő év tavaszán Kas, Karasz, Ösztövér érsekuradalmi és káptalani tulajdonban volt határrészekén, valamint Várszegpuszta magánföldbirtokon a 600/1945. sz. rendelet alapján megtörtént a földosztás. Kiegészült a határ azokkal a területekkel, amelyeket nehezen fizetett bérlet árán, korábban is Fajsz lakossága használt.

²⁰ Hemeder István vörösöört agyonlőtték, Loplányi Márton csendőrtiszthelyettést hazaárulás miatt hadbíró ság elé állították, Galambos Károly és Szamolai András direktórium i tagok vagyonát elkobozták.

A meginduló gazdálkodás 1950-től szocialista utra térve folytatódott. A két jól gazdálkodó tsz. 1966-ben Kék Duna Termelőszövetkezet néven egyesült. Azóta országosan ismert eredmények születtek a községben folyó szorgalmas munka nyomán.²¹ A korszerű, öntözéses gazdálkodás évről-évre magas terméseredményeket hoz. A község fejlődésében és a lakosság életkörülményeinek alakulásában kedvező változás állt be.

Fajsz gazdaság- és fejlődéstörténetének új szakasza kezdődött. Hosszu századok nélkülözései után, egy magasabbrendű életforma kibontakozása tárul elénk. Megvalósulnak e kisszámu, de szívós közösség vágyai és elképzelései. Az elődökre való emlékezés - úgy éreztem - beszédesbben idézi fel a mult nyelvi hagyatékait. Ide tartoznak a nevek is. Ezek tárgyalásához a község történetének vázlatos áttekintése, szeriny segítségét nyujthat.

"A helynevek szívós élete számtalan culturalis elemet, számtalan történeti emléket mentett meg. Elkopnak sokszor, alakoskodnak, nagy szerepről kis sorsra szállnak le..., de megérdemlik a kutató figyelmét, mert minden változásuk a kortörténet egyik okozta, melyet ismernünk hasznos."²²

I.3. A földrajzi névanyagról

Fajsz földrajzi neveinek kialakulásában meghatározó tényezőként szerepel az a közösség, amely - a névadás módjából következtetve - hazánk egyik legrégibb, nyelvi eredetiségét sajátos viszonyok között őrző települését hozta létre.

21 Népszabadság 1972.okt.8-i számának vásárnapj melléklete:
"...a fajsziai háromszor egymás után nyerték el a Minisztertanács vándorzászlaját és kétszer elismerő oklevelet kaptak. ...a Kék Duna TSZ az ország egyik legkiválóbb szövetkezete."

22 Pesty Frigyes: A helynevek és a történelem. M.Tud.Akad.Szék-foglaló, olvastatott 1878. június 17-én.

A régi névanyagban előforduló megjelölések - az egyszerűtől a bonyolult felé haladva -, általában na yobb területegységekre vonatkoznak /Dunaszél, Sik, Sziget, Táló/.^x

A környéken való pontosabb tájékozódás igénye az egykori szilaj állattartásról a földművelésre való fokozatos áttérés nyomán bontakozott ki. Az uralkodó táj-tényező mellett az egyes területeket elválasztó - halászat szempontjából fontos - vízmedrek nevei ugyancsak a régi elnevezések közé sorolhatók /Güzűfok, Nagyfok, Sártófok, Szarvafok, Vajasfok/.

Régmultból eredmények a növényzetre utaló dülönveke is /Kökényes, Körtvélyesalja, Szilas, Töles/.

Elpusztult falvak nevének funkcióváltozása észlelhető a Varajt dülő és Wáradi-fok elnevezésekben.

A régi Halaz /1193/ később Halazy /1431/ falu neve Halászi, idővel Halaszkas, majd Kas-puszta, s végül Kas határ-rész elnevezéssé alakult.

A határ teljes művelés alá vétele nyomán kiterebélyesedett a névanyag és a részletes tájékozódás igénye szerint differenciálódott. Az elnevezésekben tükröződik a mostoha körülményekkel, árvizekkel folytatott több évszázados közdelem és a kialakult gondolkodásmód, amelynek lélektani, földrajzi, valamint gazdasági hátterére vonatkozóan az adat-tárban felsorolt - összességében nem sok, de névtudományi szempontból figyelemreméltó - földrajzinevek bővebb magyarázatot adnak.

x Az egyes neveket l. a betűrendben.

Adatközlők:

1./ Csere Péter	69 éves halász	jele: Cs.P.
2./ Farkas Károly	80 " ny.tsz.tag	jele: F.K.
3./ Fekete Mihály	67 " ny.tsz.tag	jele: F.M.
4./ Juhász Gergely	80 " ny.tsz.tag	jele: J.G.
5./ Katona Mihály	69 " ny.mezőőr	jele: K.M.
6./ Kocsis Pál	63 " ny.kisbíró	jele: K.P.
7./+Lénárd Lajos	82 " ny.tsz.tag	jele: +L.L.
8./+Molnár István	89 " ny.tsz.tag	jele: +M.I.

A szócikkek felépítése:

Hivatalos név vagy köznyelvi alak /ha nincs, akkor ~/
népnyelvi alak + a hová? és a honnan? kérdésre felelő
ragos alakok.

Az adattárban előforduló rövidetések jegyzéke

e.	= erdő	köz	
é.	= épület	kuő	
fr.	= falurész	p.	= part
g.	= gödör	sz.	= szántó
h.	= hid	t.	= tér
hb.	= homokbánya	te.	= temető
hs.	= házsor	u.	= utca
kk.	= kert	ú.	= út
ka.	= kaszáló	úr.	= utrarész
ke.	= kereszt	vm.	= vízmeder

A szócikkek összeállításához felhasznált források

nevének rövidetése:

- 1./ Birtr.vázl. 1879: = Fajsz pestilissoltkiskunvármegyei nagyközség birtokrészletezési vázlata. Készült:1879-ben.
- 2./ Csánki III.327: = Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 1897.III.kötet 327. l.
- 3./ Kat.térk.1888: = A FAISZI csereföldek és légelő térképe. Készült: 1888-ban.
- 4./ KÉL II.T.80.1749: = Possessionem FAISZ. Kalocsai Tr-seki Levéltár II. 80.számú térképe. Készítette: Mich.Ruttkey 1749-ben.
- 5./ Nyr. VII. 336: = Magyar Nyelvőr VII.Kötet 336. lap
- 6./ Nyny IX. = Népünk és Nyelvünk IX.kötet: Fajsz határjárás 1734-ben /Timár Kélmán közlése./

II. 1. Fajsz belterületének földrajzi nevei:

Ady Endre utca Ady ucca ' -ba; -bú /u., 73/

A községen átvezető műút egy része. Régebben csak Kövesut néven említette a lakosság.

Arany János utca Aran János ucca ' -ba; -bu /u., 9/

A 48-as utcát az Árjas utcával összekötő keresztutca neve. Azelőtt köz volt, amely az Árjas dűlőbe vezetett.

Árjas utca Árgyas ucca ' -ba; -bú /u., 4/

Az Árjas dűlő beépített részén végigvezető utca neve. Régen konyhakertek, gyümölcsösök és méhesek voltak errefelé.

Árpád utca Árpád ucca ' -ba; -bú /u., 59/

A Nagyhidon át a községbe vezető műút, amely az Ady Endre utcában folytatódik. Régebben Kövesutnak neveztek.

Bajcsy Zsilinszky utca Bajcsi Zsilincki ucca ' -ba;

-bú /u., 20/ - Korábban egyik részét Pósta uccája, másik részét Pék uccája néven ismerték.

Békarikató -ba; -bu /fr., 15/

A Biactér és a Ságvári utca közötti mélyfekvésű terület környékének humoros, régi elnevezése. Többnyire víz borította ezt a falurészt ősszel és tavasszal, mivel itt gyűlt össze az esővíz, s a hólé, amelyben nyáron rengeteg béke velt. Az ott lakók bosszantására a Békaretyöktető nevet is használták.

Bikaistálló Bikajistálló -hó;-tu /é.,84/

A község déli részén levő épület és karám. Régebben a bikákat tartották benne. Jelenleg más célt szolgál, de elnevezése megmaradt.

+ Bucusz vásár és ősi erények gyakorló tére / ? /

Nem lokalizálható. Az egykori Öreg utca kiszélesedő részeként jelöli a község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térképe. A terület a múlt század második felében átépült. A név kihalt. Eredetére vonatkozó feljegyzés nem maradt. A legidősebb adatközlők hallottak arról, hogy régen a vásárral egybekötött bucsuk a Templom előtti téren voltak.

Buszmeálló Buszmeálló -hó;-tú /ur.,51/

Az Ady és Petőfi Sándor utca sarkának hivatalos elnevezése, ahol az autóbuszok megállnak.

Cigánygödör :Cigánygödör -be;-bü /g.,83/

Nagy kiterjedésű gödör a község déli részén. Egykori földet hozták belőle az építkezésekhez. A közelben lakó cigányoktól nevezték el.

Csókató Csókatú -be;-bü /fr.,76/

A község délkeleti részének egykori hivatalos neve. Az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép Csókatói utca néven jelöli. A legidősebb adatközlők még emlékeznek a Csókató elnevezésre, de már nem használják. Kihalóban lévő név. A lakosság már az elfogadott utcanevek alapján tájékozik.

+ Csősz Akoly / ? /

Kihalt név. A Nagyhídtól a faluba vezető ut mentén jelöli az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép. A lakosság nem hallott róla. Nem lokalizálható.

Disznóállás Disznójállás -ra; -ru /t., 72/

Beépítetlen terület a jelenlegi Dózsa György utca déli végén. Régen itt verődött össze, kihajtás előtt a csürhe. Egykor hivatalosan elfogadott név volt, amelyet ma is használnak.

Dóka kert -be; -bü /k., 27/

Bekerített, beépítetlen terület a Szent István utca temető felőli végén. A Dóka családról nevezte el a lakosság, amelynek tulajdonában volt.

Dózsa György utca Dózsa ucca '-ba; -bu /u., 12/

A Dóna felé vezető műút egy része. Régi neve Küvesut volt.

Dunára ut Dunára vezető ut -ra; -ru /u., 1/

Ezen a néven jelöli az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép a műút Duna felé vezető szakaszát, amely a lakosság szóhasználatában Dunára vezető ut elnevezéssé alakult. Hivatalos neve később Duna utca, majd Mártírok utja.

Dunanvég -be; -bü /fr., 5/

Az északnyugati falurész régi elnevezése. Az idősebb adatközlők még szívesen használják. A fiatalabb nemzedék viszont az utcanevek alapján tájékozódik.

+ Fajsi nagyfok /g.,8/

Kihalt név. A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli. □ A lakosság ma a Fölifok elnevezést használja.

Fokaljja Fokajja '-ra;-ru /fr.,23/

A Fok mentén épült falurész. Széles vizpart húzódik a Fok és a szélső házak között, amelyet alacsony fekvése miatt neveztek el valamikor Fokaljának. - A hagyomány szerint itt állították fel lőporral megtöltött kovácsüllőiket az 1848/49-es fajsi honvédek a múlt század utolsó évtizedeiben és hatalmas dörrentésekkel ünnepelték március 15-ét. Később itt tartották a bucsukat is.

Fokaljai kut Foki kut /kut,23/

A Kossuth Lajos utca fokaljai részén levő jóvizű kut.

Fokpart -ra;-ru /ur.,25/

A Kossuth Lajos utca Fok menti része. Magas fekvésű terület, ahol egykor a régi Faluháza állt.

Fölifok -ba;-bu /g.,8/

A községet félkörben övező Fok északi részének elnevezése. Egykor a Dunával összeköttetésben lévő vízmeder volt. Ennek már nincs nyoma, de a víz ma sem apadt ki belőle. - Régen a kocsmárosok és mészárosok innen hordatták vermeikbe a jeget. Hosszu ideig bérbe adta a község, mint haltenyésztésre alkalmas vizet. Nyáron a gyerekek fürödtek benne.

Hengász utca Cigányok uccája '-ba;-bu /u.,82/

A Sik szélétől a Cigánygödörig vezető utca. Az ott lakó cigányokról nevezték el.

Harcsa utca Harcsa ucca ' -ba; -bù /u., 81/

A Cigánygödörnél végződő utca, amelynek névadásában a gödör vizének halállománya meghatározó tényezőként szerepelt. Egy időben sok törpeharcsa volt benne.

Hemeder István utca Hemeder ucca ' -ba; -bù /u., 57/

Az Árpád utca folytatása. Egy 1919-ben itt agyonlőtt fajszi vörösőrről nevezték el.

Hidi kereszt Hidi körösz -hő; -tű /ke., 60/

A Nagyhid közelében álló kőkereszt. 1864-es évszám olvasható rajta.

Honvéd utca Honvéd ucca 'ba; -bù /u., 69/

A Tusi-gödör partján húzódik. Régebben Tusipart néven ismerték.

Hunyadi János utca Hunyadi ucca ' -ba; -bù /u., 48/

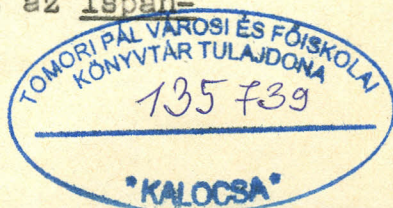
Marhajárás volt a korábbi neve. A község nyugati részén, észak-déli irányban vezető ut. Ezen járt a csorda.

Iskola ~ ' -ba; -bu /é., 30/

Uj oktatási központ a Szent István és Dózsa György utca sarkán.

+ Ispánkert /?/

Kihalt név. Már nem lokalizálható. A Táncsics Mihály utcától nyugatra eső területen lehetett. 1720 és 1856 között a község térképe [□] Ispán lakás Uradalmi ház néven épületet jelöl erre felé. - A legidősebb adatközlők emlékezetében még ismerősnek tűnik: - "Eszt a földet az Ispán-kertbü vötték a zöregjeink a tanyához". /F.K./

A Bájcsy Zsilinszky utcával levő bolt, amelyben kenyeret és péksüteményt árúsítanak. Régebben Pék néven említették, mivel a házban közel száz évig sütőde volt.

Kerekfok -ba;-bű /g.,18/

A községet övező Fok egy része. Alakjáról nevezték el.

Kétdödör-köze Kétdödörköz -be;-bű /u.,77/

A Cigánygödör és a Józsapalé között vezető utszakasz elnevezése.

Kohári kereszt Kohári körösz -hő;-tű /ke.,7/

A Kalocsai ut és a Kohári utca sarkán álló kőkereszt. A Kohári család állította a múlt század végén. Azóta így nevezik.

Kohári utca Kohári ucca '-ba;-bű /u.,6/

Rövid utca a község északi részén. Nevét az ott álló kereszt-ről kapta.

Kossuth Lajos utca Kosut Lajos ucca '-ba;-bu /u.,26/

A község régi térképe szerint 1720 és 1856 között a Sáros kistök ucca nevet viselte.[□] A nagy tűzvészek után átépült és párhuzamossá vált a szomszédos Szent István utcával.

+ Községi fogadó Nagykocsma Nagyvendéglő

Kihalt név. - Régi, vastagfalú téglapépület volt, hatalmas udvarral és köcsiszinnel. 1720 és 1856 között Községi fogadó néven jelöli a térkép.[□] A jelenlegi Művelődési Ház helyén állt. - Már csak a Nagyvendéglő elnevezésre emlékeznek a községben élők. Elmondásuk szerint itt szálltak meg a községben megforduló idegenek.

"Valamikó ja Nagyvendéglő ivójába vótak a táncmulaccságok.

Kivürü szólogatták be ja lányokat a legényök." /F.K./

Kőr ~-be; -bű /é., 56/
===

A Dózsa György és a Szabadság utca sarkán álló régi épület neve. Egykor Katolikus Kőr volt. Jelenleg Községi Könyvtár. A lakosság nagy része még a Kőr elnevezést használja.

Liget sor ~-ba; -bű /hs1, 13/

A Fokon túl épült házsor hivatalos neve. Régen Fölifokpart volt.

Marx Károly utca Marx ucca '-ba; -bű /u., 68/

Régi nevén Bogyiszlói ut, amelynek folytatása - a határ délnyugati részén át - a Bogyiszlói révbe vezetett.

Mártirok utja Mártirok uttya ' -ra; -rű /u., 3/

A Községtől kivezető műút egy része. Erre vezették 1919 augusztusában a Duna partján később kivégzett vöröskatonákat. Az utca neve őrzi emléküket.

+ Máté András köz /?/

Kihalt név. A község északnyugati részén jelöli az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló térkép. Nem lokalizálható.

Mészáros Lázár utca Mészáros L.ucca '-ba; -bű /u., 66/

A községtől egykor délnyugatra eső Déllő 1945 után beépített részén nyitott utca.

Művelődési Ház Kulturház -ba; -bű /é., 33/

A Szent István és Ady Endre utca sarkán épült művelődési központ. - Ezen a helyen állt az ódon Nagyvendéglő.

Nagyhid ~-ra; -ru /h., 62/
=====

A Fokon átvezető egykori hid neve. Már régen nincs meg. Helyén jelenleg műút szeli át a vízmedret, de a Nagyhid elnevezés tovább él.

48-as utca Negyvennyócas utca '-ba; -bu /u., 11/

Kanyargós, régi utca a község északi részén lévő Dunavégben. Elnevezése az 1848-as hagyományokhoz kötődik. - Az adatközlők hallomása szerint: "Erre möntek a Negyvennyócasok valamikó ja Dunára." /L.L./

+ Olajmalom /?/

Kihalt név. A községi térkép 1720 és 1856 között a jelenlegi Árpád utca környékén jelöli. Nem lokalizálható.

Óyoda ~'-ba; -bü /é., 36/

A régi Jegyzőlak épületében működő intézmény neve. /L.ott?/

Önkiszolgáló bolt Önki -be; -bü /é., 58/

Az Ady Endre és Hemeder István utca sarkán lévő ÁFÉSZ bolt neve.

Öreg uccza Nagy ucca /L.u. 28/

A községi térkép szerint 1720 és 1856 között Fajsz leg szélesebb utcája volt, amelynek végében állt a Templom. A nagy tűzvészek után, a múlt század utolsó évtizedeiben átépült és egyenessé vált. - Régi elnevezéseire még emlékeznek az idősebb adatközlők. Jelenleg Szent István utca.

Papkert Papföld -be; -bü /L.u. 45/

Beépített terület a község nyugati szélén. Régen a pap

használatában lévő föld volt. Ujabb, hivatalos neve Sallai Imre utca, de ehelyett még szívesen használják a Papkert elnevezést.

Paprikamalom Malom -ba;-bú /é.,2/

A Mártirok utjának Duna felőli végén lévő üzem. Régebben malom volt. Jelenleg a Kék Duna Termelőszövetkezet paprikafeldolgozó telepe. A lakosság továbbra is a Paprikamalom elnevezést használja.

Patika ~ '-ba;-bú /é.,34/

A Szent István utcában működő Gyógyszertár általánosan használt népi neve.

Pálék_kutja Pálék kutya '-ra;-rú /kut,29/

Jóvizü kut a Szent István utcában. Elnevezését az ott lakó Pál ragadványnevű családról kapta.

Petőfi_Sándor_utca Petőfi ucca '-ba;-bú /u.,50/

Régebben Patika uccája néven ismerték, mivel ott volt - a környék lakossága által is keresett - Magyar Korona Gyógyszertár.

Piac Pijac -ra;-rú /t.,16/

A Dózsa György és a Ságvári utca közötti terület neve, ahol vasárnaponként a piacokat tartják.

Plébánia Plébánija '-ra;-rú /é.,41/

A Szent István utcában lévő XVIII. század végén épült ház, amelyben a plébános hivatala és lakása volt. 1720 és 1856 között Római Cath. Plebánia néven jelöli a község térképe. □

Polytva Pojtva '-ra; -rú /fr.,64/

A délnyugati falurész régi neve. Egykor különálló házsor volt a védgát mellett, amely a felszabadulás után összeépült a községgel. Egyesek Máriaváros néven is említették, de a lakosság nagyobb része sokáig megmaradt a Pojtva elnevezés mellett. Ujabban Vörösmarty utca /L.ott!/

Ponty utca Ponty ucca '-ba; -bú /u.,79/

Az Árpád utcától a Józsapaléig terjedő házsor. Végében kiszáradt vízmeder húzódik. Egykor halászhely volt.

Posta utcája Posta uccája '-ba; -bú /u.,22/

Nem hivatalos, de gyakran előforduló név. A Bajcsy Zsilinszky utcának azt a részét nevezték így, ahol most a Posta van.

Rajna ~ '-ba; -bu /fr.,42/

A Templom mögötti falurész neve. A Fok által körülvett, magas fekvésű terület, ahol a község legrégebbi házai álltak egykor. 1720 és 1856 között egy kanyargós Rajna nevű utcát jelöl itt a falu térképe. □ A földből előkerült üszkös épületmaradványokból következtetve, többször pusztított a tűz ezen a részen. Ugyanitt épült Fajsz első - sövényfalú - temploma, amelynek a Fok felőli oldalain temető volt. - A néphagyomány szerint az őslakosok Rajnába telepedtek meg. A temető helyén épült Szent István u. 15. számú ház pincéjében lovas sirt találtak 1972-ben. - A Rajna elnevezés eredetét nem ismerik a legidősebb lakosok sem.

+ Rajna_ágak /vm.,54/

A rajnai házak közé benyuló Fok ágait ezen a néven jelöli 1720 és 1856 között a községi térkép.¹² Azóta átépült a falurész, de a Szabadásg utca végében levő mederszerű, kanyargós ut alapján lokalizálható e feledésbe merült név.

Rajnai_kut Rajnaji kut -ra;-rú /kut,53/

Régi kut a Széchenyi és a Szabadság utca sarkán.

Rákóczi_utca Rákóci ucca '-ba;-bú /u.,75/

Az egykori Csókató nevű falurészen kelet-nyugati irányban keresztülvezető utca.

Református_templom -ba;-bú /é.,53/

A Petőfi és a József Attila utca sarkán álló imaház. A községben élő reformátusok építették 1938-ban.

Rózsa_utca Rózsa ucca '-ba;-bú /u.,47/

Párhuzamos a Hunyadi Utcával. A Déllő beépített része.

1720 és 1856 között is jelöl Rózsa ucczát a térkép, a falu északnyugati részén, amelynek már nincs nyoma.

Sallai_Imre_utca Sallaji ucca '-ba;-bú /u.,45/

Szélső utca a község délnyugati részén. A Papföldön vezet keresztül. 1945 után ittosztották az első házhelyeket.

Ságvári_Endre_utca Ságvári ucca '-ba;-bú /u.,14/

A védgáttól a Piactérig vezető, kanyargós utca. Régen Köteles uccája néven ismerték, mivel egykötélgyártó lakott ott.

Sándorgödör ~ -be;-bú /g.,67/

A Hunyadi és a Rákóczi utca kereszteződésénél lévő gödör.

Az adatközlők szerint az egykor ott lakó Máté Sándor-ról nevezték el, akinek kezdetleges malmár a gödörből vizet szivó gőzgép hajtotta.

+ Sár állás /?/

Kihalt név. A Szabadság utca középső szakasza tájékán jelöli 1720 és 1856 között a község térképe. Már nem lokalizálható.

+ Sáros lapály /?/

A Szabadság utca vége körül, beépítetlen területként jelöli 1720 és 1856 között a térkép. Kihalt, nem lokalizálható név.

+ Sáros kistok uccza

Kihalt név, amelyet a községi térkép jelöl 1720 és 1856 között. Helyét - a terület átépítése után - a jelenlegi Kossuth Lajos utca foglalta el. /L.ott!/

Serpenyő Serpenyőnyél -be;-bű /fr.,10/

A község északkeleti részének népi neve. Serpenyőszerű alakjáról nevezték el valamikor. A Dózsa György, Kohári és a 48-as utca által határolt terület. Az idősebbek még használják ezt a megjelölést.

Sikszél -re;-rű /ur.,80/

Délről a községet határoló Sik melletti terület és ház-sor elnevezése.

Somogyi Béla utca Somogyi uccája '-ba;-bű /u.,49/

Észak - déli irányu, hosszú utca. Régen közismerten Somogyi-bót uccájának nevezte a lakosság, mert egy ilyen

nevü kereskedőnek volt ott üzlete.

Szabadság utca Szabaccság ucca '-ba;-bú /u.,55/

A községen kelet - nyugati irányban átvezető utca. Az idősebbek Kőr uccája néven említik, mivel régebben az ott épült Katolikus Körről nevezték el.

Szent István utca Szent István ucca '-ba;-bú /u.,28/

Az egykori Öreg uccza. Nagy ucca jelenlegi neve. Ez a község főutcája, amelyet a felszabadulás utáni évekig Szent István utcának, majd rövidebb ideig Sztálin ut-
nak nevezték. Ujabban ismét Szent István, illetve I.István
utca. - Régi hagyomány alapján, tovább él a Szent István
utca elnevezés iránti ragaszkodás.

Szentháromság /sz.,37/

A Templom előtt álló kőszobor neve, Hálából állította Fajsz község lakossága az 1739. évi pestisjárvány elvonulása után.

Széchenyi utca Szécsényi ucca '-ba;-bú /u.,44/

Rövidebb, észak - déli irányban vezető utca Rajnában.

Tanács háza Kössékháza '-ra;-rú /é.,35/

Emeletes épület a Szent István utcában. Gótikus elemekkel vegyített stílusban épült 1911-ben. Homlokzatát Fajsz kőbe vésett cimere díszíti. - A lakosság többsége a Tanács háza elnevezést használja.

Tavas utca Tavas ucca '-ba;-bú /u.,71/

A község déli részéből a határba nyíló utca neve.

Táncsics Mihály utca Táncsics ucca '-ba; bú /u.,19/
Széles ut a község északnyugati részén. Régen Marhák
uccájána nevezték, mert a csordát terelték rajta.

Templom Szentegyház -ba;-bu /él,40/
A Szent István utcában álló katolikus templom neve. A
Szentegyház elnevezés egyre ritkábban fordul elő a la-
kosság legidősebb rétegének beszédében. - A község el-
ső temploma fából /sövényből/ készült, amelynek helyé-
be épült 1750-ben egy 12 öl hosszú és 5 öl széles tégla-
templom. Ez 1908. július 4-én villámcsapás következté-
ben súlyosan megrongálódott, majd lebontásra került.
A jelenlegi templomot - a korábbiak helyén - 1909-ben
építették. /Községi levéltár 2. és 3. sz. irat./

Téesz-székház Téjesz-székház -hó;-tú /él,31/
A Kék Duna Termelőszövetkezet Dózsa György utcai szék-
házának elnevezése. A hivatalos név helyett ezt hasz-
nálja a lakosság.

Turi-kut ~ -ra;-ru /kut,74/
Az Ady Endre és a Honvéd utca sarkán lévő kut, amelyet
egykor az ott lakó Turi ragadványnevű családról nevez-
tek el.

Tusi Tusi-gödör -be; bú /g.,70/
A község déli részén elterülő régi vizgyűjtő neve. 1720
és 1856 között már ezen a néven jelöli a térkép. Koráb-
ban halastó volt, de az utóbbi években kiszáradt. A név
keletkezésére vonatkozóan nincs adat.

Tusipart ~-ra; -rű /L.u., 68/

A hasonló nevű gödör északi, magas partjának ánevezése.

Jelenleg ez a Honvéd utca középső szakasza.

Vágóhid ~ -ra; -rű /é1, 61/

A Nagyhíd közelében álló községi épület neve. Itt történik a közfogasztásra szánt állatok levágása és a hus hatósági vizsgálata.

Vágóhidi_kút ~-ra; -rű /kut, 63/

A Vágóhid közelében - a Fok partján - álló, jóvizű kut.

Vendéglő ~-be; -bű /é., 32/

A Művelődési Házzal szemben épült étterem, amelyet Presszó néven is emlitenek.

Vörösmarty_utca Vörösmarti ucca '-ba; -bu /u., 65/

Az egykori Polytva nevű falurészen végigvezető utca hivatalos neve.

II. 2. Fajsz határának földrajzi nevei:

+ Akó /?/

Kihalt név, amely kisebb földterületek megjelölésére szolgált. - Az adatközlők szerint akól volt ezeken a helyeken. Az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló közösségi térkép, sertésólakat jelöl a falu körül. [□]

Alai sik Alaji sik -ra; -rú /sz., 194/
=====

A feltört Sik déli részének egykori elnevezése. A község legelője volt.

Alsó Kétágköz Asó Kétágköz -be; -bű /sz., 217/
Kat. térk. 1888: Alsó Kétágköz. - Nagyfoktól délre eső határrész régies neve.

Ambrus kereszt Ambrus köröszű -hő; -tű /ke., 135/

A Csukmai ut szélén álló kőkereszt. A föld tulajdonosáról nevezték el kb. 30 évvel ezelőtt.

+ Apostak kút /?/

KÉL II.T.80.1749: Apostak kút. - Kihalt név. A térkép szerint Eperjes környékén volt. Nem maradt nyoma.

Árjas Árgyas -ba; -bű /sz., 129/

Birtr. vázl. 1879: Árjas, Nyr. VII. 336: Árnyas. - Részben már beépített dűlő a község északnyugati szélén. Régen kertek, méhesek és gyümölcsösök voltak ezen a területen.

"Árgyasba jó fődek vótak".

/ K.M. /

Átafok ~-ra; -rú /sz., 120/

Birtr.vázl. 1879: Átafok. Nyr.VII.336: Átalfok.

A község északkeleti székén elterülő dülő. A Fok választja el a falutól, amelyen - a vizállástól függően - elég nehéz volt régen átjárni. Innen ered a név is.

"Valamiké csak a Nagyhídon körösztü löhetött kocsiva Átafokra eljutni, mer nagy vót a Fokba a viz". /L.L./

+Bagófok /?/

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi a Sziget magasságában. /NéNy.IX.219./ - A lakosság nem halott róla. Kihalt név.

Bakmáté ~-ba; -bú /sz., 239/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Bakmáté.- Régi, ismeretlen nevet őrző dülő. Egykor a ménes és a gulya legelője volt.

"Bakmátéba vizvötte fődek vótak". /J.G./

Baranyiszállás ~-ra; -rú /sz., 182/

A Bogyiszlói ut melletti, egyik régi szérűhely és pajta környékének elnevezése. A "Baranyi" ragadványnevű Cserék földje volt.

Baromkut ~-ra; -rú /kut, 202/

Az Alai sikon lévő gémeskut. Körülötte deelt egykor a gulya.

"Mótáska a Baromkutra jártam gyerekkoromba vizér, oszt öccő mejnem belerántott a vödör." /G.G./

+Bárka_rakodó_ház /?/

A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli a Kisduna partján. □ - Kihalt név. A lakosság nem haltott róla.

Bátyai_zátony Bátyaji zátón -ba; -bú /e.,85/

A község határának északi részén elterülő - vizmedrek által határolt - ártéri erdő.

Belső_zátony Belső zátón -ba; -bú /l.,177/

A Zátony déli része. Kiszáradt vizmosások választják el a terület egészétől. Legeltetésre használják.

Begyüri_sárok -ba; -bú /sz.,209/

Kat.térk.1888: Begyüri sárok. Begyür dülő egy része a dusnoki határ közelében. Mélyfekvésű terület.

Begyür ~-be; -bú /sz.,203/

Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Begyür. - A községtől délkeletre eső dülő. Neve ismeretlen eredetű.

+Bogviszlói_Porong

KÉL II.T.80.1749: Bogviszlói Porong. - A bogviszlói uttól délnyugatra eső terület egykori neve, amelyet az 1734. évi határjárás jegyzőkönyve is említ. /NéNy.IX.218/ - Kihalt név.

Bogviszlói_rámpa Bogviszlaji rámpa '-hó; -tű /u.,221/

A bogviszlói ut és a védgát kereszteződése. Ezen keresztül közelítik meg a szállítóeszközök a Doromlás nevű erdőt.

Bogyiszlói_rév Bogyiszlaji ré -be;-bü /e.,220/

KÉL II.T.80.1749: Bogi zloi Rév. - Régi dunai átkelőhely volt, amely jelentős forgalmat bonyolított le a Sárköz és a balparti terület között. Helyét erdővel borított zátony foglalta el. - Az idősebb adatközlők még emlékeznek rá.

"Valakikó sok embört, még jószágot vittek át a Bogiszlaji rébe". /K.P./

Bogyiszlói_ut Bogyiszlaji ut -ra;-ru /u.,222/

KÉL II.T.80.1749: Via ex Bogi zlo. - Dusnok felől a Bogyiszlói révbe vezető széles ut, amely Fajszt felé is elágazik. Ezt az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Bogyiszlóról Fajszt felé vivő ut néven említi. /NéNy.

IX.218./ - Másik ága az egykori Bogyiszlói pusztára, s azon keresztül Nádudvarra vitt. A fajszi határ délnyugati részén megmaradt az ut egyik szakasza.

"A Bogyiszlaji utra dül a háztáji dőfünk". /K.M./

Bojár ~-ba;-bu /sz.,226/

KÉL II.T.80.1749: Sylva Bojar; Birtr.vázl.1879., Kat.

térk.1888: Bojár. - A községtől délnyugatra eső dülő. Régebben erdős terület volt. A név eredetét nem ismerik. - Az adatközlők elmondása szerint, hatalmas vadalmas és vadkörtefák, szilvások, bozótosok voltak ezen a részen. Csak a magasabb helyeken lévő földeket művelték, ahova nem jött fel a víz.

"Bojárba mindég sok paprikánk termött". /J.G./

Bojári_kút ~-ra; -rű /kút, 223/

Bojár dűlőben levő, jóvizű kút.

"Azelőtt sokszó jártunk a Bojári kutra itatni." /F.M./

Bojári_ut ~-ra; -ru /u., 225/

A községből a határ déli részébe vezető ut, amely Bojár dűlőn megy keresztül. - Neve régi eredetű.

Bürkös ~-ra; -rű /sz., 231/

Nyr.VIII.336., Birtr.vázl.1879: Börkös. - A községtől délre eső, Bojárral határos dűlő. Egykor Bürkös néven is emlitették. /NéNy.IX.221./

"Öregapám idejibe, csak tére eresztötték haza a jószágot Börkös-rű." /K.P./

Börkös_i_fok ~-ba; -bű /sz., 234/

Sekélyebb, kiszáradt vízmeder volt Börkös dűlőben. Már felszántották.

Csárda Gyöngyvirág csárda '-ba; -bű /él, 103/

A fajszi rév melletti csárda. - Valamikor igen látogatott hely volt. Itt várekoztak a kompra és itt töltötték idejük egy részét a dunai malmokban őrltető gazdák. - A régi épület már nincs meg. A jelenlegi Gyöngyvirág csárda 1935-ben épült.

"A legtöbb bort a mónárok itták meg azelőtt a Csárdába."

/J.G./

Csere_fok ~-ba; -bű /szl, 211/

Felszántott vízmeder Kétágköz dűlőben. A Csere nevezetűeknek volt ezen a részen földjük. Erről nevezték el a fokot is.

Csomóföld Csomóföd -re; -rű /sz., 108/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Csomóföld. - A község határának északkeleti részén elterülő, magasabb fekvésű dűlő.- A név eredetét a következőképpen magyarázzák: "Amikó még a vizek mijatt nem ügön tuttak mindönfelé szántani, má akkó jis hasznátek ott egy csomó földet a fajsziyak. Az-uta Csomóföd a neve." /M.I./

Csökös ~-be; -bű /sz., 201/

Nyr.VII.336: Csökös. - A község délkeleti részéhez tartozó földek neve. Eredetét nem ismerik.

Csukma ~-ra; -rű /sz., 117/

Nyr.VII.336: Birtr.vázl.1879: Csukma. - A községtől keletre eső dűlő. Ezen vezet keresztül a műut, Fajszon át a révbe. A Csukma elnevezés alatt, ujabban az 51-es ut és a községi bekötőut elágazásánál levő autóbuzsmegálló környékét értik.

"Ügön sokszó gyüttünk be gyalog Csukmáru". /K.P./

Csukmafok ~-ba; -bű /sz., 116/

Felszántott és részbeh elsimitott vizmeder, amelyet az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Csokma foka néven említ. /NéNy.IX.219./ Helye ma is felismerhető Csukma dűlőben.

Csukmai ut Csukmaji ut -ra; -rű /u., 126/

A községbe vezető műut. - Régen murvával terítették. Nevét a mellefte levő dűlőről kapta. Igen gyakran említik, mivel nagy forgalmat bonyolít le és rossz állapotban van.

+ Dellő Malád fok /?/

Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve a község határának északi részén említi. /NéNy.IX.219./

A lakosság nem halott róla.

Déli tanya ~'-ra;-rú /él.,160/

A községtől délre létesített termelészövetkezeti tanyaközpont.

"Mék a Déli tanyára".

ØK.P./

Déllői rámpa Déllőji rámpa '-hó;-tu /u.,192/

A déllői földekhez vezető, régi ut elnevezése. Az utat elzáró sorompóhoz, csak az illetékes gazdáknak volt kulcsa. - Már régen nincs meg, de a helyére még emlékeznek.

Déllő ~ -be;-bű /sz.,151/

====
Kat.térk.1888: Déllő. - A községtől délnyugatra eső földek neve. A terület egy része már beépült. Déllő néven említi a kataszteri térkép a Kisdunában lévő legelőt is.

+ Dobos /sz., 240/

Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Dobos . - Ezen a néven már nem ismerik. Börkös és Eperjes dülők fogták közre. Kisebb, erdőszéli terület volt. A kihalt név összefüggésben lehet a "doob"-fa nevével. /Nyr.VII.317-318./

+ Dócsa foka /?/

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi, mint kelet felől a Csokma fokába torkoló vizet. /NéNy.IX.219./

Doromlás ra;-ru /e.,216/

KÉL II.T.80.1749: Sylva Doromlas. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Doromlási erdő néven említi. /NéNy. IX.220./ - A községtől délnyugatra fekszik az árterületen.

"Doromlásra jártunk feles rőzsét kötni". ØK.M./

Doromlási csárda '-ba;-bú /e.,210/

Doromlás szélén, közel a Bogyiszlói révhez a Duna partján állt. Régi csárda volt, amelyet az 1734-es határjárás jegyzőkönyve is említ. /NéNy.IX.219./ Előtti huzódott a hajóvontató ut. - Még emlékeznek rá az idősebb adatközlők, de helyét már évtizedekkel ezelőtt benőtte az erdő.

"Sokfelé embör megfordut valamikó a Doromlási csárdába. Vótak azok közt ujanok is, akik idegön jószágot vittek át éjjelönte a Dunán". /L.L./

Doromlási csőszház ~-hó;-tú /é.,210/

Doromlás északi részén lévő erdőszház.

Doromlási rámpa ~-hó;-tú /u.,196/

Az erdőbe vezető ut, védgát felőli vége. Egykor sorompó zárta el. Csak az erdősznek volt hozzá kulcsa.

Doromlás-Szél /?/

Nyt.VII.336: Doromlás-Szél. Kihalt név. Az erdőt védgát szegélyezi, s azon belül csak un. "kubikok" vannak. Erről a névről nem hallottak az adatközlők.

+ Duna melletti füzes /?/

Nyr.VII.336: Duna melletti füzes. - Már nincs nyoma.

A név kihalt.

Dunaszél ~ -re; -rű /sz., 179/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Dunaszél. - A községtől délnyugatra eső, védgát melletti dűlő. Elnevezése a folyamszabályozás előtti időből ered. Mellette folyt a Kisduna.

Eperjes Epörjes Epörgyes -re; -rű /sz., 243/

KÉL II.T.80.1749: Sylva Eperjes, Kat.térk.1888: Eperjes. - A községtől délre fekvő dűlő. Erdei itásföld. "Epörjesrű alig gyütt haza termés. Mindönt tönkretettek ott a szarvasok." βL.L./

Eperjeshát Epörjesház Epörgyesház -ra; -ru /sz., 244/

Nyr.VII.336: Eperjesház. - Eperjes dűlőn áthuzódó magasabb fekvésű rész, amely árvizes esztendőben is szárazon maradt.

"Epörjeshátra nem ügün gyütt fő a víz". /L.L./

Erdőalja Erdőajja '-ra; -rű /sz., 109/

Nyr.VII.336: Erdő-alja, Birtr.vázl.1879: Erdőalja. A községtől keletre eső dűlő. Az orosz Töles erdőről nevezték el egykor, amelynek létezésére már csak a név utal. - Az adatközlők elmondása szerint a dűlő északi határán 30-40 évvel ezelőtt, állt még néhány több évszázados tölgyfa.

Erdőaljai fok Erdőajjai fok -ba;-bú /sz.,110/

Felszántott, egykori vízmeder Erdőalja dűlőben. Helye még látható.

Erdőaljai kut Erdőajjai kut -ra;-rú /kút,111/

A dűlőben lévő gémeskut. Mellette vezetett el az Erdőaljai ut.

"Sokszó megittattunk az Erdőajjai kuton". /J.G./

Északi tanya ~'-ra;-rú /él,113/

A község északnyugati részén épült termelészövetkezeti tanyaközpont. Régebben Főlihatár néven említették a hozzátartozó területtel együtt. Bérlők használták. Itt létesült 1950-ben a Vörös Csillag Termelészövetkezet. Azóta tovább fejlődött. Szarvasmarha - és ló-istállók, valamint raktárek vannak itt.

"Gyüvök az Északi tanyáru". ØK.M./

Fam pélé /?/

Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fajszt és Bovár határán említi. /NyNy.IX.219./ A lakosság nem hallott róla.

Fehérnád ~-ba;-bú /sz.,155/

KÉL II.T.80.1749: Lacum Fejer-Nad, Nyr.VII.336., Birtr. vázl.1879: Fehérnád. - A községtől délkeletre eső, mélyebb fekvésű dűlő. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fehér nád tó néven említi. /NéNy.IX.219/ A duna szabályozása után kiszáradt. Jelenleg művelés alatt álló szántóterület.

Feket ~-re;-rű /sz.,188/

Csánki III.327.1406: Feketh. - A községtől délkeletre eső, távoli határrész. Azelőtt pusztá volt. A közép-korban a kalocsai érsek nemes - exercituantes - job-bágyai lakták. A hódoltság alatt elnéptelenedett. Kép-sőbb bérlők kezére került, majd eladták. Fekete-pusztá kb. 100 kh földdel, Szalontai Jenő fajszi lakos bir-toka lett. A terület jelentős részét ugyancsak faj-sziak vették meg, így jelenleg a fajszi Kék Duna -er-melőszövetkezet földterületéhez tartozik. - A Feket név eredetét az ottani föld színével magyarázzák.

"A Feketrű hozott sár, még a kocsikerékrű sè együtt

le. Ujan vót, mind a szurok."

/L.G./

Fajszi Porong

KÉL II.T.80.1749: Faijzé Porong. A Nagy-foktól észak-ra eső terület régi, kihalt név. Az 1734-es határ-járás jegyzőkönyve Fajszi Porong néven említi. /NéNy.

IX.218./ - Ettől délre terült el a Bogyiszlói Po-rong. Később a bogyiszlóiak eladták Dunán inneni földjeiket, ezért szüktégtelenné vált a kétféle meg-különböztetés. A határnak ezt a részét Öregporong, Felső-Öregporong és Kisporong dülőnevek jelölték.

Felső-Öregporong /sz.,200/

Kat.térk.1888: Felső-Öregporong. - Öregporong dülő magasabb - szaki - része, ahova ritkábban jött föl a viz. - A lakosság szóhasználatában már nem fordul elő. Kihalt név.

Fokhegy Fokhögy -re; -rű /sz., 123/

Nyr.VII.336: Fokhegye, Birtr.vázl.1879: Fokhegy. - A Foktól északkeletre elterülő dűlő. Elnevezése régi eredetű, már csak kevesen ismerik.

Fosórét ~ -re; -rű /sz., 93/

Mélyebb fekvésű terület Fokhegy, Szégy és Tésem dűlőkben. - Egykor bosszugágból nevezték el a gyakran fel-fakadó talajviz miatt. A földek utáni árendát évekig nem tudták kifizetni a bérlők, mert nem volt termés. "Vótak ujan esztendők, hogy Fosórétre rá sè tuttunk mönni, Mindég viz át rajta." /M.I./

Fosóréti út ~ -ra; -rű /u., 96/

A határrészen át Kalocsára vezető ut volt. Néhány évvel ezelőtt szántották fel.

Fölihatár ~ -ra; -rű /sz., 95/

A községtől északnyugatra eső határrész, hivatalos nevén: Szégy. - Mint közalapítvány, nagybérlők kezén volt 1945-ig. A területhez tartozó majjorban alakult meg a Vörös Csillag Termelőszövetkezet. /L.Északi tanya/ - A lakosság Fölihatárnak nevezi jelenleg is. "Azelőtt nem ügün jártunk be Fölihatárra". /K.P./

Fölijog ~ -ba; -bű /sz., 144/

A község északi részéhez tartozó kisebb földterület elnevezése. A név eredetét nem ismerik.

"Fölijogba paprikánk vót legutóbb". /J.G./

Füzes /sz., k.,148/

Nyr.VII.336: Füzes-kert, Kat.térk.1888: Füzes. - A községet övező Fok délkeleti, kiszélesedett medrének egykori elnevezése. A füzesnek már nincs nyoma. A terület nagyobb része művelés alatt áll. A régi név teljesen kihalt.

Gara ~ '-ra;-rú /sz.,187/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Gara. - A községtől délkeletre fekvő dűlő a Dusnokra vezető, eperfás ut mellett. "Garáru be lehet látni a határ déli részit." /K.M./

Gara_dombja ~ '-ra;-rú /sz.,hb.,187/

A hasonló nevű dűlőben lévő halom. - Régen a község földje volt: "...Gara dombja a búzát és zabot termelte, mely terményeket a lakósok a kirendelt helyre szállítottak. Az előljárók, szolgák és mindennemű és rendű vendégek és községi convencziósok szintén innen kapták járandóságukat. A község hármas igáját a ménlovakat és bikákat is ezen föld terményeiből tartották fönn." /Községi levéltár 1.sz.irat./ - Jelenleg homok kitermelés folyik ezen a helyen. A domb egy részét már elhordták. Közben későavarkori sirokat találtak, amelyek feltárását a bajai Türr István Múzeum szakemberei végezték.

"Gara dombjárú azt mesétek a zöregök, hogy ott valami nagyur lehet etemetve. Alighanem arru is neveszték e valamikó. - Hogy mikó ét, azt űk se tutták, mer ammä űgön régön vót. Én eszt a zöregmáppátu hallottam gyerökoromba." /M.I./

Gémesi_rámpa Gémösi_rámpa '-hó;-tu /u.,265/

A védgát és a Gémesibe vezető ut kereszteződése.

"A Gémösi rámpához közre van a Duna". /K.M./

Göröm ~-be;-bű /sz.,163/

A község déli szélével érinthető dűlő. Hivatalos neve Tejkesziget, de ezt a lakosság alig ismeri. A Göröm elnevezést gyakran használják.

"Görömbe kövér föggyejeink vannak". /J.G./

Güzőfok Gözűfok -ba;-bu /sz.,245/

KÉL II.T.80.1749: Göző-fok: Alvena paryus Göző-Fok.

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Gyöző-fok néven említi. /NéNy.IX.218./ - Felszántott medre felismerhető a határ déli részén. A névre már kevesen emlékeznek.

"Gyerökkoromba egész nyáron viz vót a Güzűfokba".

/M.I./

Hajdu_Bálint_kutja Hajdu Bálint kuttya /kut,199/

A Bogyiszlói ut mellett álló kut. Nevét az egykor közelében lakó, "Hajdu" ragadványnevű Fekete Bálint-ról kapta.- Már csak ritkán említik.

"Mikó Nagyfokná kapátunk a Hajdu Bálint kuttyáru hortuk inni ja vizet". /F.M./

Hajóállomás ~-ra;-ru /é.,101/

A Duna partján álló épület, amely a hajóforgalom megszűnéséig állomás volt; Jelenleg az általános Iskola uttörői használják, mint csapatotthont.

+ Hajó és malomtelelő /vm., 128/

A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli a Kisduna felső szakaszán. Azóta kiszáradt a folyómeder. A telelő helyére már nem emlékeznek. A név kihalt.

Halászi kut ~ -ra; -ru /kut, 160/

A községtől délkeletre eső Halász-pusztáról elnevezett határrészen lévő kut.

+ Halász
=====

1393: Halaz; 1352: Halaszi; 1407: Halascy Poss. Halaz;

1415: Poss Halazy sedis Solth; 1485: Poss. Halazy

in com. Alb. sedis Solth /Csánki: III. 327./; Birtr.

vázl. 1879: Halász-pusztá. - Fajsztól délkeletre elterülő határrész és major. Régi település nyomát őrzi.

Eredetét tekintve a fejevári keresztesek birtoka volt.

1369-től a szekszárdi apátságnak is éltek itt nemes

jobbágiai. A lakosság elsősorban tógazdálkodásból és

halászatból élt, amelyre az egykori birtok neve is utal.

A tulajdon körüli kettősség, idővel erőszakos terület-

foglalásokhoz vezetett. A különböző sérelmekkel kap-

csolatos perek nyomán, hatalmas iratanyag gyűlt össze,

amelyből további, kihalt földrajzinevek tűnnek elő:

OL Feh. K. Lt. D1. 106. 325: 1429-ben a fejevári konvent

Zsigmond parancsából megállapítja, hogy Földvári Hen-

rik fajszi ispán és a többi szekszárdi apátsági pre-

álisok Nagymihályi Albert várnai perjelnek és a kon-

vetnek Halászi faluhoz tartozó egyes szántóföldjeit

erőszakos uton elfoglalták és azóta is használják. Két évvel később, János kalocsai érsek foglalta el az ugyancsak Halászhaihoz tartozó Chonta nevű erdő és Istvánaga nevű rét egyes részeit... A helyszíni vizsgálaton Jó Máté, a szekszárdi monostor prediálisa, majd Jakab, János fia, Mihály, Benedek fia, Tamás, Gallus fia, Benedek Máté fia fajszi prediálisok, Fülöp Mátyás fia Beékről. Jakab Egyed fia és Miklós Kelemen Dusnokról, Kemen László Körtvélyesről, Gallus, Benedek fia Nádudvarról az érsek jogtalan foglalását tanusították.

A XV. századi személynevekben a környékbeli Kas helység neve is előfordul, amely később a Halászkas névösszetételben szerepel:

OL Feh.K.Lt.Dl.106.586: 1464-ben guthi Ország Mihály nádor rendelt vizsgálatot a fejevári konvent panaszára, mert Kasei Mihály, Szabó Pál, Szabó Fülöp, Lampert Mihály, Kakas Jakab és Márton, Lampert András, Damján Miklós, Fodor Pál és Balázs, Kasi Péter és Lukács, Waska János, Pál és Ferenc, továbbá Antal és Józsa, Fajszi Péter fiai a halászi birtokon lévő halastavak bérlőitől 100 forint értékben halakat erőszakos uton elvettek.

Halász /i/ elpusztult a hódoltság alatt. A környék településeivel együtt Kas is erre a sorsra jutott. Neveik azonban fennmaradtak, mint puszta, illetve határrésznevek. A XIX. században Halász-puszta neve még gyakran előfordul. 1831-től fajsziak is bérelték.¹

¹ Községi Levéltár 1.sz.irat

Később Halász-Kas, majd Halászkas néven kerül említésre. A névösszetétel a Halász-pusztá és a hozzátartozó Kas határrész elnevezésből - valószínűleg telekkönyvezéskor - jött létre. A pusztá bérlői gyakran változtak a cselédséggel együtt. Az ott élt emberek névhasználata nem kötődött hagyományokhoz, mivel távolabbi vidékről jöttek. Így a név idővel megrövidült. Halászkas helyett Kas-pusztát és kasi határt emlegettek. Később ez őrizte meg jelölő funkcióját. - A földosztás után az egész terület a fajszi határhoz kapcsolódott, ahol Kas központtal a Kék Duna Termelőszövetkezet szarvasmarha-nevelő telepet létesített. Az üzemegeységhez műút vezet. - Az egykori Halász /i/, Halász-pusztá elnevezésre már nem emlékeznek. A név kihalt. A régi település nyomat csak a domb őrzi, ahol most lakóépületek és istállók állnak.

Hidi_kertek Hidi kertök -be;-bű /szl,134/

A Nagyhíd körül elterülő földek régies neve. Már nem használják, de még emlékeznek rá.

"A Hidi kertökbü sok gaszt éhortunk valamikó." /L.L./

+ Hidvég /?/

Nyr.VII.336: Hidvég. - A Nagyhíd körül lehetett. Kihalt név.

Hosszuerdő N -be;-bű /sz.,174/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Hosszuerdő. - A község délkeleti szélével érintkező dülő. Egy része beépült. Kisebb erdő volt ezen a területen a mult században.

Hosszuerdő dombja '-ra; -rű /sz., 175/

A dülő magasabb fekvésű része a Déli tanya közelében.

Hosszuerdei kut Hosszuerdeji kut -ra; -rű /kút, 176/

A Dusnokra vezető eperfás ut szélén álló gémeskut.

Nevét a mellette lévő dülőről kapta.

Hókóm ~ -ba; -bű /vm., 170/

A Sziget nyugati oldalán huzódó vízmeder, amely összeköttetésben áll a Dunával. Régi név. Eredetét nem ismerik.

"A Hókomba mindég viz vót".

/K.M./

Hókompárt ~ -ra; -rű /sz., 171/

A Hókomtól keletre eső szántóterület elnevezése. Régen legelő volt.

± Istvánága

KÉL III.No.159.1430: Istvánága. - Rét volt. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve vízmederként említi. /NéNy.

IX.219./ Már nincs nyoma. Kihalt név.

Jegyzőföld Jegyzőföd -be; -bű /sz., 125/

Átafok és Fokhegy dülőkben a jegyző által használt földterület egykori elnevezése.

Jegyzőföldi kut Jegyzőkut -ba; -bű /kút, 124/

A Fölifok északkeleti partján álló gémeskut. Környékét rossz emlékű helynek tartották.

"Gyerökkoromba hallottam, hogy a kuthó nem messze vót a kösség akasztófája. Éccő fölakasztottak ott valami birkatolvajt".

/F.M./

± Judásföld /?/

Nyr.VII.336: Judásföld: "A jegyző és a pap birtoka, mit az urbéri elkülönítés keresztülviteleért kaptak az uradlomtól". - A lakosság nem hallott róla. Kihalt név.

Kakashát ~-ra; -rű /sz.,242/

KÉL II.T.80.1749: Kakashát. - A Község határának délnyugati részén elnyúló, magas fekvésű terület Bojár dűlő és Pörös erdő között. Ma is így nevezik. "Kakashártu mindég hama lemönt a viz". /J.G./

Kalás ~ -ba; -bű /vem.,152/

Az egykori Halász határában lévő, mély vízmeder és nádas. Régi, halászáttal kapcsolatos név, amelynek szókezdő k-ja figyelmet érdemel. /Bárczi: A magyar nyelv életrajza 49-50.old./

Karasz ~-ra; -rű /sz.,e.,260/

Fajsztól délre eső, távoli határrész. Azelőtt érsek-uradalmi birtok volt. Az egykori pusztát és a terület jelentős részét fajsziaiak bérelték. Így nevezik a keletre elterülő erdőt is. A név régiségére utal a Karaszi családnév előfordulása a XVIII.századtól Fajszon és Dusnokon.

Karasz-fok ~-ba; -bű /vm.,261/

Karaszon áthúzódó kanyargós, régi vízmeder. Ritkán száradt ki. Igen jó halászóvíznek tartották.

"Sok csukát ehörtünk valamikő a Karaszi fokbu". /K.M./

Kas Kass -ra;-rú /é.,sz.,112/

NéNy.IX.220: Kass-pusztá. - Régi település nevét őrzi. Ma határrészt és termelészövetkezeti üzemegységet jelöl a községtől délkeletre. /L.Halász./

Katorka ~-ba;-bu /sz.,141/

A község délkeleti szélén elterülő földek neve. Eredetét nem ismerik.

Kálviriásik /u.,k.,150/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Kálváriásik. - Részben beépített terület a község délnyugati szélén. A községi térkép 1720 és 1856 között itt jelöli a Kálváriát. Kihalt név.

Kántorföld Kántorföd -be;-bű /sz.,165/

Egykor a kántor által használt föld volt Fehér nád dűlőben. Mivel közel esett a faluhoz, szérüként bérelték.

Kápolna Kápóna '-ba;-bű /é.,144/

A temetőben lévő XIX.század végi épület. Jelenleg ravatalozóként használják.

Kenderásztató Kendörásztató -ba;-bű /vm.,157/

A Kisduna mederszakaszának elnevezése. Ez a hely a községtől délnyugatra esik. A vízállástól függően, itt áztatták egykor a kendert. A névre már csak az öregek emlékeznek, mivel a kenderfeldolgozás régen megszűnt.

"Nyár végén má ügön bűdös vót a viz a Kendörásztatóba.

A halak is főpuffattak benne".

/J.G./

Kerek ~-be;-bű /sz.,86/

NéNy.IX.221: ... "Kerekpuszta neve az idők folyamán különböző alakban fordul elő: 1734.Kerék, 1880.P.Kerek, 1882.Kerekp., 1896.Kereki, Kerek-oroszi p., 1913. Kerekpuszta". - A községtől északkeletre eső határrész. Multjáról nincs közelebbi adat. E területet bátyaiaknak adta el a község. A mezőgazdaság átszervezése során egy részét visszacsatolták. Az egykori pusztának már nincs nyoma.

Kereki_fok ~-ba;-bű /vm.,88/

Bátya és Fajsz határát elválasztó vízmeder, amelyet az utóbbi években felszántottak. Partját hatalmas fűzfák szegélyezték. Ezekből néhány megmaradt. A Kereki fok elnevezés ma is használatos.

Kerek_kobolya ~-ba;-bű /vm.,178/

A fajszi Zátonyban lévő mélyvizű hely . Alakjáról neveztek el. - A gulyások szerint a kobolyában "feneketlen" iszap van, ezért távortartják tőle a környéken legelő jószágot.

"A Kerek kobolyábu nehezen kerüt ki éve a marha". /K.P./

Kétágköz ~-be;-bű /sz.,198/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879. Kétágköz. - A községtől délnyugatra eső dűlő. A Nagyfok nevű vízmeder ágai között terül el. Elnevezése innen ered. Talaja áradásos iszap. Igen jó termőföld. A határ egyik legrégebben művelés alatt álló része.

"Kétágközbe vótak a legmagosabb arankoronáju fődek."

/J.G./

Kétágközi_rámpa ~ '-hó;-tú /u.,197/

A védgátról a kétágközi földekhez vezető egykori ut,
amely sorompóval volt ellátva. Már nincs nyoma.

Kéttemetői_rámpa Kéttemetőji_rámpa '-hó;-tú /u.,139/

A község két temetője között a Szigetbe vezető ut és a
védgát kereszteződése. A Kéttemetőji lejáró elnevezést
is használják.

Kisbojár ~ -ba;-tú /sz.,230/

Nyr.VII.336: Kisbojár. - Bojár dülőnek Alsó Kétágköz
és Rétalja közé benyuló része. Nevére - ebben a formá-
ban - már kevesen emlékeznek.

Kisbörkös ~ -be;-bű /szl.,233/

Kat.térk.1888: Kisbörkös. - Börkös dülő egy része, ame-
lyet külön jelöl a térkép. A mellette elterülő Börkös,
ebben az időben még nem állt művelés alatt. Innen ered
a megkülönböztetés.

Kisduna Kizsduna '-ba;-bú /vm.,162/

KÉL II.T.80.1749: Ramus Dunabij. - A község mellett fo-
lyó Duna mellékága. Vize hajózható volt a folyamszabályo-
zás előtt. Azóta teljesen kiszáradt. A meder egy része
korábban legelő volt, majd művelés alá került.

"Ugy monták a zöregök, hogy valamikó ja fajszi malmok
itt vótak a Kizsdunába, az Árgyas iránt". /u.L./

Kisdunatorok Kizsdunatorok -ba;-bú /vm.,204/

Szigetfarok és az Uradalmi erdő között lévő mélyvizü
öböl, ahol a Duna és a Kisduna medre találkozik.

Régen malom és hajótelelő volt. Ma jó halászhely. Varsák lerakására igen alkalmas. Közelében horgásztanya épült.

+ Kisdéllő

Kat.térk.1888: Kisdéllő. - A községtől északra eső, feltöretlen területként jelöli a térkép. Kihalt név. A hátnak ezt a részét Fölihatár néven említik.

+ Kis- és Nagydéllő

Nyr.VII.336: Kis- és Nagydéllő. - Kihalt név. Nagyobb területet jelöl a községtől északra. /Kat.térk.1888./ Valószínűleg legelő volt.

Kisporong ~-ra; -ru /sz.,184/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Kisporong. - A községtől délre eső, magas fekvésű terület. Régóta művelés alatt áll, mivel az elvonuló árvizek után, korán kiszáradt.

+ Kobolya

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve a községtől északnyugatra említi: "...mely a Dellő Malád fokból szakad ki, s a Fam pálé nevű vízbe torkolli. Ez választja el Bovár és Fajsz határát." /NéNy.IX.219./ - Már nincs nyoma. A Duna 1831-1832-évi szabályozása során, erre terelődött a jelenlegi meder.

Kovácsfalma Kovácsóma '-ra; -ru /sz.,213/

KÉL II.T.80.1749: Kovács-falma, Kat.térk.1888: Kovács-falma. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Kovácsfalma néven említi. /NéNy.IX.218./ - A községtől délkeletre

levő magaslat, amelyet a Váradi fok övez félkörben. Egykor Várad pusztához tartozott. /NéNy.IX.218./ - Fényes Elek szerint mesterséges domb. /Mo.geographiai szótára. Rest, 1851.II.k.4.1./ A domb tetején folyami iszap és benne nagymennyiségű mészváz /kagyló- és csigahéj/ található. Minden bizonnyal úgy hordták össze. 1969/70. telén 1624-es évszámu Lipót-tallér, apróbb ezüstérmék, fegyver, valamint emberi csontmaradványok kerültek itt felszínre a mélyszántás nyomán. A leletek csata utáni tömegtemetkezés helyére engednek következtetni. - A név eredetét nem ismeri a lakosság.

Kovácsfalma dombja Kovácsóma dombja '-ra;-rű /sz.,214/
A halom tetejének elnevezése. Ma is említik.

Kökényes Kökényös -be;-bű /sz.,208/
Nyr.VII.336: Kökényes. Kovácsalmától északra eső dűlő.

Körösfá Körösfás -ba;-bu /sz.,133/
A község keleti részén húzódó, Szörtészek nevű fokra dűlő földek neve. A község régi térképe 1720 és 1856 között "Nagy-tölgyes, körösfás, szürű bozotos, nyárfás őserdő" néven jelöli.

Körtésalja Körfésajja '-ra;-rű /sz.,106/
Nyr.VII.336: Körtvélyesalja, Birtr.vázl.1879: Körtvésalja.
A községtől északkeletre elterülő dűlő. Elnevezése még a vadgyümölcsfák, bozotosok kiirtása előtti időből ered. Az adatközlők szerint 40-50 évvel ezelőtt, állt még errefelé néhány öreg vadkörtefa. - 1429-ből származó adat utal a környéken Körtvélyes nevű helységről.

Kulubi kereszt Kulubi köröszt -hő;-tü /ke.,167/

rosszuerdő dűlőben a Dusnokra vezető földut mellett álló kőkereszt. - Régen Sági köröszt néven említették. Az 1930-as években ujította fel a "Kulubi" ragadványnevű Kocsis család. Jelenlegi elnevezése innen ered.

Küldoromlás ~ -ra;-ru /L.e.,216/

A Doromlás nevű erdő, Dunán inneni részének hivatalos neve. A folyamszabályozás következtében vált külön a Dunán túl elterülő erdőségtől. A lakosság ezt a nevet nem használja.

Külkarasz ~ -ra;-ru /e.,267/

Karasz határrész árterületen fekvő széle. - Egykor fajsziak bérelték. Később beültették facsemetékkal, amelyekből nyárfaerdő lett.

Lányos kobolya '-ba;-bü /vm.,153/

Mélyvizű öböl a Zátony északnyugati partján. Fürdésre alkalmatlan, életveszélyes állóviz. Fenekén iszappal borított, éles kövek vannak. - Nevét az ott vízbe fult lányokról kapta. Azóta sokan belefulladtak.

" A Lányos kobolyához már a jószágot se erestyük köze, mert legutóbb a Keserű Misa, meg a két gyereke is akkó fullatt bele, mikó ja marhákat akarták kihajtani bele".

Lenes Lenös -ra;-rű / e.,248/

A község határának délkeleti részét lezáró erdő. Vadgazdaság, ahol fácantenyésztés folyik. A fakitermelés szünetel.

Lenesalja Lepösajja '-ra;-ru /sz.,247/

A Lenes erdőre dülő földek régies neve. Ritkán fordul elő.

Lóusztató ~ -ba;-bú /vm.,149/

A Kisduna Kövecses nevű mederszakaszának délkeleti része. Egykor mély víz volt benne, amelyben nyáron lovakat usztattak. Már kiszáradt. Az idősebbek még emlékeznek rá. "A Kápóna mögött, a Küvecsüsbe vót a Lóusztató. Nem apatt ki abbu ja viz soha. Fajszi bucsu előtt - mikó már kevesebb vót a dolog - levittük kocsiva oda ja zasszonyokat mosni. Ük mostak, mink meg kifogtunk oszt megmostuk, megusztattuk a lovakat. Közze meg is füröttünk."

/J.G./

Malomforgás ~ -ba;-bú /vm.,94/

A községtől északnyugatra eső Duna-meder és alámosott partszakasz. Itt voltak valamikor a fajszi malmok. Az utolsót 1941-ben zuzta össze a jég. A Malomforgás elnevezést még gyakran említik a halászok, mert ott erős a víz sodra és csak a prt mellett tudnak felfelé evezni.

"Jó Ferkójét a Malomforgásba pusztutak e, hajóstu".

/Cs.P./

Matyó Kata rámpa ~ '-hó;-tú /u.,154/

A védgát és a Szigetbe vezető ut kereszteződése. - Régi név, amelyet a Polytvai rámpa elnevezés váltott fel.

"Matyó Katáru nevezték e, mer ü lakott ott, mikó ja tőtést csinyáták".

/M.I./

Molnár fok Mónárfok -ba;-bú /vm.,253/

A belviz elvezetésére szolgáló, kimélyített vízmeder.

Ösztövér határrészen. A név eredete ismeretlen.

Mórafü ~ -re; -rű /sz. 218/

Nyr.VII.336: Mórafő.- Kisporong dülő magasabb részének elnevezése. Régi név, amelyhez elhomályosult monda is fűződött. A lakosság csak hallott róla, de nem ismeri. "Mórafőrű rebözgették valamit a zöregök. Embörfej vót a. Űk se tuttak rula sokat. Mink akkó még kicsik vótunk, oszt nem űgön értettük". /L.L./

Móravölgy Móravögy -be; -bü /sz., 219/

Mélyebb fekvésű szántóterület ugyanott.

Nagybojár /L.sz., 226/

Kat.térk.1888: Nagybojár. - Kihalt név. Ma az egész dülöt Bojár néven ismerik. A térkép, mint feltöretlen legelőt jelöli.

Nagyfok ~ -hó; -tu /sz., 208/

KÉL II.T.80.1749: Alveus Nagy Fok. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve "Nagy Fok nevű folyóvízes árok" néven említi "...amely a Dunából szakad ki". /NéNy.IX.218./ Két-ágköz dülöt keletnyugati irányban átszelő vízmű volt. A múlt század második felében, a folyamszabályozás után száradt ki. Később helynként felszántották és a mellette elterülő földeket nevezték el róla. Egy 10-15 kh terület vette fel a Nagyfok elnevezést. A fel nem szántott partoldalakat szilvafák és kökénybokrok szegélyezték. Azóta jelentősen megváltozott a terület felszíne, de a fok medre helyyel-közzel ma is felismerhető. Nevét még említik.

Nyilas -ba;-bú /sz.,99/

Csukma dülő egy rész. Elnevezése a földek szétosztásával kapcsolatos. Régen a birtokbavétel előtt "nyilat huztak" egymás között az érdekeltek. A föld sorsolásának ezt a módját Fajszon ma is alkalmazzák.

Nyomásközpont -ba;-bú /é.,136/

A községtől keletre eső lakott hely. Itt van a bátyai, fajsi és miskei határt öntözővízzel ellátó központ, amelyet Öntözőfürt néven is emlitenek. Automatizált műszaki egység.

+ Oltványos /sz.,238/

Kat.térk.1888: Oltványos. - Kihalt név. A községtől délkeletre eső Eperjes dülő mellett jelöli a térkép.

Orosz_puszta Orosz Oroz -ra;-rú /é.,sz.,97/

Orosz/i/ Oroz /1431: Feh.K.Lt.lad.3.fasc.5.num.22./ Orogy

/1431.:u.o.lad.2.fasc.11.num118./ /Csánki: III.327./ Az

1734-es határjárás jegyzőkönyve Oroszi néven említi./NéNy.

IX.219./ - A községtől keletre fekvő település maradványa.

A középkorban - mint falu - a kalocsai érsek birtokához tartozott. Eredeti lakóiról nem maradt hiteles feljegyzés.

Gyórfy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről /Bp.

1959.86.1./ c. munkájában írja: "...már Anonymus említést

tesz Álmos vezérhez csatlakozott oroszokról." "...az orosz

népnév mai jelentése mellett az egész középkoron át kimutat-

ható. Az orosz szó itt ugyanolyan jelentésváltozáson ment

át, mint a magyar hajdu, vagy a német Schweitzer szó: 'sza-

bad katonáskodó népelem' > 'zsoldos segédcsapat' > 'testőr' >

'ajtónálló'. Konstantinos Porphyrogenetos alatt kazárok

pharangok, ruszok és türkök /magyarok/ ...jelennek meg a testőrségben." "Konstantinos kortársa 947-ben Fajsz fejedelelem..." /Φαλῆς /

Ugyancsak Gyórfy: A honfoglaló magyarok települési rendjéről /Archeológiai Értesítő 1970.97.sz.201.1./ "Fajsz Árpád után az első, akinek fejedelemsége biztos. Ezzel összhangban van, hogy a Duna fejedelmi partvonalát is kézben tartotta. Téli udvarának helyét Tolna várral és Terhacsival szemközt levő Duna-parti Fajsz falu máig őrzi..."

Az egykori település neve talán összefüggésbe hozható e megállapításokkal. Orozy elpusztult a hódoltság alatt. A néphagyomány szerint /?/ karácsony éjjelén dulták fel a törökök. - Ugy mondták: "Orozva törtek rájuk." Az 1690-es porta-összeírásban Oroszi az elpusztult helyek között szerepel.¹ Később - mint pusztá - újból benépesült. A régi templom kövei még 30-40 évvel ezelőtt a gazdasági épületek közelében levő dombon fehéredtek. - 1945. után egész utcásor épült Oroszon. Fejlődése később megállt és lakói a fajszi termelészövetkezetben vállaltak munkát. Az utóbbi évtizedben a házakat is lebontották. Orosz pusztá teljesen elnéptelenedett. Már csak a volt uradalmi ispánház romjai láthatók. Az Orosz - fejszia-san: Oroz- név ma határrészt jelöl. Az Orosz pusztá elnevezés kihalóban van.

Oroszi határfok Orozi fok -ba;-bu /vm.,100/

A határmezsgyén húzódó egykori vízmedér, amely a fajszi határt elválasztotta az érsekuradalmi pusztához tartozó területtől. - Már felszántották.

¹ Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monográfiája /Bp., 1876./ 66.1.

Öregporong Öregporong -ra;-rű /sz.,207/

Nyr.VII.336:Öreg porong. Birtr.vázl.1879: Öregporong.
Kétágköz és Kisporong dűlők közötti, magasabb fekvésű
terület. Ez a község határának egyik legrégebben műve-
lés alatt álló része. Korábban Fai zé Porong néven je-
lölte a térkép. /KÉL II.T.80.1749./ L.ott!

Ösztövéér ~ -be;-bű /sz.,254/

A községtől 6 km-re délre eső határrész. Azelőtt a kalo-
csai érsek birtokához tartozott, amelyet fajsziak bérel-
tek. - Sovány, kevés termést adó földek voltak errefelé.
Vizes esztendőben a terület jelentős része ugaron ma-
radt.

"Ösztövérbű csak a papoknak vót hasznuk, mert a zárendát
akkó jis fizetnünk köllött, amikó nem termött a föld. Tut-
ták ük is, hogy hijába erőködik ott a cseléd." /M.I./

Ösztövéri csőszház /sz.,256/

A hasonló nevű határrészen álló, régi téglapüület volt.
Néhány évvel ezelőtt bontották le. Helye még látható,
de nevét már nem említik.

Ösztövéri itató ~ -hó;-tu /e.,252/

Ösztövér irányában a Duna egyhén lejtős partjáról megkö-
zelíthető, sekélyebb vizű mederrész. - Régen ide hajtot-
ták itatni az ösztövéri gulyát és a nyáját. A név ma is
a partszakasz megjelölésére szolgál. Leginkább a halászok
említik.

"Áradáskó mindég leereszködünk ladikkja zöszövéri ita-
tóhó." /Cs.P./

Panka_tó Pankató -ba;-bú /sz.,258/

Ösztövér határrészen lévő mélyfekvésű terület, ahol régebben viz állt. A belvizrendezés nyomán száradt ki. Ma jó termőföld. A név eredete ismeretlen.

Pankató_fok ~ -ba;-bú /szl,259/

A Pankatóhoz vezető egykori vízmeder. Már felszántották.

± Papkaszállás /?/

Nyr.VII.336: Papkaszállás. - Kihalt név. A lakosság nem hallott róla.

Papkobolya ~ '-ba;-bú /vm.,21/

Duna-parti hely a Sziget északi részénél. - Valamikor egy fiatal pap fulladt itt az erősen örvénylő vízbe. Azóta feltöltődött és eliszaposodott errefelé a meder, de a Papkobolya elnevezés megmaradt.

± Pap_Rétye /?/

KÉL II.T.80.1749: Pap Rétye. - Kihalt, régi név. A térkép Sylva Doromlás környékén jelöli. Nem lokalizálható.

Parlagrét Paragrét -re;-rű /sz.,142/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Parlagrét. - A községtől keletre eső mélyfekvésű dűlő, amely a felfakadó talajviz miatt régente sokszor parlagon maradt.

"Gyerökkorunkba Paragrétre jártunk bibic, meg szárcsatojást szönni." /L.L./

Patyom ~ -be;-bu /sz.,173/

A községtől délre eső földek neve, Fejkesziget és Kisporong dűlőkben.

Potyomi_gödör Patyomigödör -be;-bü /g.,164/

Nagyobb kiterjedésű, náddal benőtt gödör a község és a patyomi földek között. Régebben viz állt benne. Valamikor innen hordták a földet az építkezésekhez.

Peretény_fok ~ -ba;-bü /vm., 257/

Ösztövér határrészen huzódó vizmeder. Az utóbbi években kiszáradt és egyes részeit felszántották.

Pétermajor Pétörmajor -ba;-bü /sz.,249/

Ösztövértől keletre eső határrész, amelyből kisebb területet Fajshoz csatoltak. Az itt elpusztult érsekuradalmi major nevét őrzi.

Pipafa Pipafaji dülő -be;-bü /sz.,158/

Fehérnád dülő egyik része. Régen soküreges száru - un. "kecskerágó" - cserje nőtt errefelé, amelyből pipaszárat készítettek az öregek. Erről nevezték el a területet is.

Piri_vadas ~ -ba;-bü /sz.,229/

A községtől 4 km-re délre eső Pörös nevű erdő melletti földek neve. A név eredetét nem ismerik.

Polytvai rámpa Polytvaji rámpa '-hó;-tú /L.u.154/

A Matyó Kata rámpa^x elnevezés más változata. Ma többen így említik a Szigetbe vezető ut és a védgát kereszteződését Polytvánál. /^x L.ott!/
=====

"A Polytvaji rámpátu ügön meredök ut vitt a Kizsdunán körösztü Szügetbe. Azér, ha csikókka vótunk, mindég ke-
reket kötöttünk." /F.M./

Pörös ~ -be;-bü /e.,237/

A község határának délnyugati részét lezáró erdő. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve még Bojári erdő néven említi. /NéNy.IX.220./ - Az 1749-ből származó térkép Sylva Bojar néven jelöli. /KÉL II.T.80./ - A Pörös elnevezés Gróf Festetics József /1694-1757/ által a kalocsai érsekség ellen, Kistolna birtokáért indított határpör - Processus Dni Generalis Festetics qua Terrastris Fohnensis respectu Plagae Kis-Tolna conam Delegeto Judiciio Palatinali Ao 1746 contra Archiepiscopatum motus - nyomán keletkezett.

"Kéreső István fajszi lakos vallotta 1746-ban: Jelen volt, midőn Tekéntetes Pest Vármegye Vice-Ispánja, és Szolga Biró urajmék Fajszi határt jártanak, az holott is hallotta Bogyiszlóiaktul, hogy azon három határt, úgy mint Napkelettrüli Fajszit, Kélrül Dalocsajt, és Nap Nyugatrul Kis-Tolnaj Földet Zugó-fok névő Forrás különböztetné." /NéNy.IX.220./

Az erdőt később "pörös uton" a kalocsai érsekség vette birtokba. Erről - amint az idézet bizonyítja - a lakosság-
nak is tudomása volt. A Pörös név eredete így magyarázható.

Régi_dögtér Régi döktér -hő;-tű /vm.,127/

A községtől nyugatra eső hely a Sziget oldalában. Valamikor ide temették az elhullott állatokat. Az elnevezés már csak az öregek emlékezetében él.

"A Régi döktértű a Kizsduna választott e régön a falut."

/M.I./

Régi marhadalelő ~-re; -rű /sz., 191/

Dunaszél dűlőtől keletre, a Kisdunából kiemelkedő zátony, amely régen legelő volt. Hatalmas baromkut állt rajta. Ezt a részt kb. 10 évvel ezelőtt szántották fel. Neve már lassan feledésbe merül.

Régi temető ~-be; -bű /t., 138/

Gyakran említik Kápónás temető néven is, mivel az itt álló kápolnában történik a ravatalozás. A régi sírkövek évszámaiból következtetve 1780 körül kezdték meg ezen a helyen a temetkezést.

Rétajja Rétajja -ra; -rű /sz., 224/

Alsó Kétágköz és a Bogyiszlói ut közötti terület elnevezése. Az 1749-ből származó térkép Pap Rétye néven jelöli, mint erdei tisztást. /KÉL II.T.80./ - Az idős adatköz-
lők elmondása szerint 50-60 éve művelik. Azelőtt legelő volt.

"Azelőtt Rétajjára a víz mijatt még nyár végén se löhetőtt rémönni. Mindég tocsogós vót." /L.L./

Rév Ré -be; -bű /p., 104/

Régi dunai átkelőhely a községtől 1 km-re. A rév kompforgalma köti össze az 51-es utat, Domborin és Tolnán keresztül a 6-os főútvonallal.

Révház Révház -ba; -bű /é., 105/

A komp közelében álló épület, ahol a révészek tartózkodnak. Ebben tartják a forgalom ellátásához szükséges kellékeket is.

Rokkás ~ -ba;-bu /sz.,166/

Fehérnád dülőnek a Dusnokra vezető ut felőli része.
Keskeny, igen hosszú földek voltak errefelé. - Timár
Kálmán a régi dülőnevek között említi. /NéNy.IX.221./

Rokkási ut ~ -ra;-ru /u.,181/

A rokkási földek mellett vezető ut elnevezése.

Satra sziget Satra szüget -hó;-tő /sz.,122/

A Sziget északnyugati része, ahol egykor a "Satra" ragadványnevű Tumó Ambrus földje és szilvása volt. Keskeny partszegély választja el a Dunától, amelyen forgalmas ut vezet keresztül.

Sártó Sártü -hó;-tő /sz.,183/

Kétágköz dülőtől keletre eső terület. Itt van a Sártó-
fok és a Nagyfok elágazása. A határnak ezt a részét ma
is Sártó, vagy Sártü néven említik.

Sártófok Sártüfok -ba;-bü /vm.,193/

KÉL II.T.80.1749: Alveus Sár-tó fok, uo. Alveus Sártó-
Fok. Régi, kiszáradt vízmeder. Az 1734-es határjárás
jegyzőkönyve is említi: "A kelet felé tartó Sárfőfok
a határ Fajsz és a Bogyiszlóhoz tartozó Doromlás kö-
zött." /NéNy.IX.218./ - Timár Kálmán a következőkép-
pen ír róla: "Érdekes a Sártófok neve. Ebben a Sár
/népiesen Sára/ vizének neve rejlik. Alsómégytől /ré-
gi Sármégy/ kezdve Miskét át még ma is nyomon kísér-
hető a Sár vize. Ettől kapta nevét a Sárköz s a régi
Sármégy falu. Sármégy már 1198-ban előfordul oklevélben."

/Timár Kálmán: Alsómégy a középkorban. Kalocsai Ujság, 1936. 44. sz./ - A Sártófok nevét ma is gyakran említik, mivel Fajsz határában egyes szakaszai megmaradtak. Jelentősége; hogy Kökényes dűlő a Kovácshalma mellett húzódó, kimélyített medre vezeti le a belvizet a Váradifokon át a Vajasba.

Sebesfok Sebősfok -ba;-bú /vm.,255/

Ösztövér határrészen észak-déli irányban húzódó, kanyargós vizmeder, amely a Peretény fokkal volt kapcsolatban. Már csak helyenként ismerhető fel. A jelenlegi belvizrendezés már rendszert követ és a talajfelszint ennek megfelelően alakítja.

Sik^N -ra;-rú /t.,sz.,169/

A községet délről határoló egykori legelő. Régen itt gyülekeztek nagybőjtben, vasárnap délutánonként a fiatalok. Játékaik és táncaik az előző nemzedékek hagyományait őrizték:

"A Sikon gyűttek össze ja legényök, meg a lányok vasárnap, létánnya után. Ameddég világos vót, addég méasztak, még csülköszték ott a legényök. A lányok ott csipkölötték körülöttük. Este osztán kerektáncba kesztek, oszt későjig elénekőgettek. Ugon szép fajszí énekök vótak azok, még a régi üdübü. - Szentivánkó meg nagy tüzet raktak, körütáncóták, ómát sütöttek benne. Később tüzet ugrottak. Alig tutták abbahanni. A lányökér sokszó má söprüve gyütt a zannyuk, mert talán röggelig se möntek vóna haza."

/J.G./

Sóshátalja Sóshátajja ' -ra; -ru /sz., 228/

KEL II.T.80.1749: Locus Sos-hát, uo. Soshát, Nyr.VII.

336: Sóshátalja, Birtr.vázl.1879: Saarva és Sóshátalja.

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Sóshát néven említi, mint erdős helyet. /NéNy.IX.218./ - A községtől délkeletre eső, távoli dülő a Lenes erdő mellett. Neve ritkán fordul elő.

Sportpálya ~ ' -ra; -ru /L.t.169/

Bekerített terület a Sik északi részén. Itt tartják a labdarugó-mérkőzéseket. A lakosság a Fudbalpálya elnevezést használja.

Suti_kut ~ -ra; -ru /k., 246/

Az Ösztövérbé vezető ut mellett álló kut. Bojár és Eperjes dülők között. A mellette levő föld tulajdonosáról nevezték el. - Uj György szerint - aki összegyűjtötte a régi, fajszi gunyneveket - a "Suti"; siró, siránkozó ember. /Nyr.VII.432/

Szakadás ~ -hó; -tu /sz., 92/

A községtől északnyugatra eső hely, ahol 1891-ben átszakította jeges ár a gátat. A termőtalajt elmosta itt a víz. A környék ma is a Szakadás nevet viseli.

Szarva ~ ' -ra; -ru /sz., 232/

KEL II.T.80.1749: Sylva Szarva, Nyr.VII.336: Szarva,

Birt.vázl.1879: Szarva és Sóshátalja, Kat.térk.1888:

Szarvas. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyvében, mint

"Szarva nevű erdő" szerepel. /NéNy.IX.218./ A község

határát lezáró dülő, Lenes erdő közelében. Neve a délnyugati határrész megjelölésére szolgál.

Szarva fok Szarvaji fok -ba;-bu /vm.,241/

KÉL II.T.80.1749: Szarva Fok. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve is említi: "...innen pedig a Szarva nevű erdő mellett levő fokhoz értek, ahol a dusnoki határ találkozik Várad pusztával." /NéNy.IX.218./ Régi vízmeder, amely a Sártófokból ágazott ki. Az utóbbi évtizedben szántották fel. Helye még felismerhető az egykori Szarva dülő mélyebb részein.

+ Szarvai kaszáló /sz.,236/

Kat.térk.1888: Szarvai kaszáló. A hasonló nevű fok környékén volt. Már régen feltörték. Nevére csak az öregek emlékeznek.

Szarvai kut Szarvaji kut -ra;-ru /k.,227/

Szarva dülő szélén, a Bogysiszlói ut mellett álló kut. Vízét nem itta a jószág, mert bűdös volt.

Szánut ~ -ra;-ru /u.,190/

Velemikor a Sziget déli részén vezetett keresztül. Már csak a nevére emlékeznek.

Szegényház Szögénház -ba;-bu /él,137/

A két temető között vezető ut és a védgát szegletében álló, régi épület. A múlt század végén a járványos betegek elkülönítésére szolgált. Később a falu szegényei laktak benne. Ma is Szögénház néven említik.

"Kipusztutak már a Szögénházba lakó énekös kudusok."

/J.G./

Szerencsen fok Szerecsön fok -ba;-bu /vm.,251/

Egykori vizmeder Ösztövér határrészen a Lenes nevű erdő mellett. Régebben a fok környékét is Szerecsön néven említették.

"Azér hijják Szerecsönnek, mer a török üdőkbe vót ujan is ott. Eszt apám hallotta ja dusnokijaktu." /M.I./

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és cimtára /Bp.1930./ 306.1.: "A nép ajkán élő monda szerint 2 dusnoki lakos, Matity és Perity a Garáb erdőben levágták a török vezér fejét és így felszabadították a török zaklatástól a községet." - Elképzelhető, hogy e furcsa név és a monda között valamilyen összefüggés van. Garáb igen közel esik a Szerencsen fokhoz.

Szegy ^N /sz.,98/

Nyr.VII.336: Szegy, Birtr.vázl.1879: Szegy. - A Fölihatár néven ismert terület régi neve. A lakosság nem halott róla.

Sziget Szüiget -be;-bu /sz.,168/

KÉL II.T.80.1849: Insula Fai zensis, Nyr.VII.336: Sziget, Birtr.vázl.1879: Sziget. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fajsi sziget néven említi. /NéNy.IX.219./ - A Kisduna és a Hókom által határolt terület, amelyet még a múlt század elején a folyó Duna két ága vett körül. A község térképe 1720 és 1856 között Fajsi sziget őserdő és gyümölcsfák néven jelöli. [□] - Az ősgyümölcsös pusztulásával kapcsolatban a következő feljegyzés olvasható: "A 18^{ik} században megkezdődött az uradalom és a község közötti

perlekedés. - Az uradalom ekkor házhelyeket osztott ki, urbéri dézsma nélkül, a törvénykezést Uriszéken végezte, s bróbát tett, hogy a legelőt közös használat alá vegye. A regáléból a pálinka mérést megvonta, a sziget és a záronyok birtokát magának tulajdonította, a szigeti gyümölcsfák kivágatását elrendelte, kárpótlásul a kivágott erdőért, de ezt a rendeletét nem érhette el, mert a gyümölcsfák közül azok s a neki ítélt erdővel - a legutolsó szál vesszőig mind a lakosoktól kivágattatott. Midőn már minden erdő kivágott a szigeti őserdőre került a sor, melyből nincs más, mint a templomban levő padok, melyeket "Troll* hajósi asztalos készített." /Községi levéltár 1. sz. irat/ - Az öregek elbeszélése szerint a szigeti gyümölcsfák termése később is fontos szerepet töltött be a lakosság élelmezésében. Az idős emberek és a gyerkek a Szigetben "őriztek" egész nyáron át, megtartva a régi pásztorélet hagyományait.* - A kis szigeti földparcellákhoz való ragaszkodás sokáig megmaradt, de a gyümölcsfák lassan kipusztultak. Azóta a Sziget szántóterületté alakult.

Szigetfarak Szügetfarak -ba;-bu /sz.,205/

A Sziget déli - egykor gyümölcsfákkal sűrűn benőtt - része, ahol a Hókom és a Kisduna medre találkozik.

*A gyümölcsösökben és a szilvásokban az "őrzők" /régiesen; budárok/ nádkunyhókat készítettek és aratás végétől őszig azokban éltek. Hetenként egyszer jártak haza. Szabad tűznél - legszivesebben cserépedényekben- főztek. Napközben a közeli vizekben - nyomót és gyakran szigonyt használva - ősi módszerekkel /lopva/ halásztak. Őrtüzeik mellől, messze zengő: "Ábrahám!" kiáltásokkal üdvözölték egymást.

Szilás -ra;-ru /sz.,172/

Nyr.VII.336: Szilos. Kat.térk.1888: Szilás. NéNy.IX.221:

Szilás. - Dunaszél és Göröm dülők között a Bogyiszlói ut mellett elterülő földek neve. Szerepel a község régi feljegyzéseiben is: "A határban volt abban az időben sok erdő, ugymint: Erdőalja, - hosszú erdő Szilás - Kis erdő s ezek között sok rét és halastó..." /Községi levéltár l.sz.i./ Az erdőnek már nincs nyoma. A később itt állt házak ugyancsak elpusztultak. - Ma szántóterület, amelyet változatlanul Szilás néven emlitenek.

Szörtészek Szörtészök -ba;-bü /sz.,132/

Birtr.vázl.1879: Szörtészek, Kat.térk.1888: Szörtésnök.

A községet keletről határoló Fok tulsó partjának elnevezése. - Valamikor bozótos, fákkal sűrűn benőtt terület volt.

Szunyogos -ba;-bu /e.,87/

Erdős, vizparti hely a Bányai zátonyban. Elnevezése a halásztól ered. Ők ismerik.

Táló Tálló -ba;-bu /sz.235/

KÉL II.T.80.1749: Palus Talod, Birtr.vázl.1879: Táló, Kat.térk.1888: Tálló. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi: "A további határ Dusnok és Fajsz közt a délkelet felé elnyúló Tallód tó." /NéNy.IX.218./ Timár Kálmán a szép magyar határnevek közé sorolja: "Tálló nevét onnan magyarázza a nép, hogy tálalaku mélyebb hely. Az egykori Tallód tó." /NéNy.IX.221./ - Neve ma ugyanott határrészt jelöl.

Tejkesziget ~ -be;-bü /L.sz.,163/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Tejkesziget. - A község déli részével érintkező dűlő. A hivatalos név helyett a lakosság a Göröm elnevezést használja. /L.ott!/ - Ugy mondják, hogy valamikor sok "tejke" volt erre felé. Ezt vették figyelembe a kataszteri térképek készítésének idejében a névadásnál. A név utótagja a terület egyhe domborulatára céloz, mivel ide ritkán jött fel a víz.

Temető kert /t.,145/

A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép ezen a néven jelöli a temetőt. Később Régi temető néven fordul elő. /Kat.térk.1888./ - A porladó sirköveken már csak elmosódott évszámok látszanak. /Az 1700-as évekre utaló születési és halálozási adatok lehetnek./ - Ma ezt a területet Új temető néven említik, mivel kb.30 évvel ez előtt ismét megkezdődött itt a temetkezés.

Tessény fok

Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi:

"Az északi irányt megtartva Tessény fok nevű vízhez jutottak, mely keletről jövet a Doca fokába szakad..." /NéNy. IX.219./ - Azon kiszáradt vízmedrek egyike lehetett, amelyet régen felszántottak. A legidősebb adatközlők sem hallottak róla.

Téglaégető ~ -hő;-tü /g.,119/

A községtől északra eső terület, ahol most téglaégetés folyik. Korábban a Nagyhíd közelében volt ilyen nevű hely.

Tésem Tésöm -be;-bü /sz.,115/

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Tésem. - A községtől északkeletre elterülő dülő. Nevének eredete ismeretlen.

Tilos Tilas -ba;-bu /sz.,147/

Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Tilos. - A Józsapalé mellett levő dülő. Nevére már csak az öregek emlékeznek. Ugy tudják, hogy régen valamiféle tilalom alatt állt ez a terület.

+ Tófenék /sz.,91/

Kihalóban levő név. A községtől északkeletre eső, távoli dülőt jelöl. - Valamikor a Halászi /~~P~~oss.Halazy/ Birtokhoz tartozó halastavak egyike lehetett. Mély fekvésű terület, amelynek fekete agyagtalajában sok csigahéj található.

+ Töles

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi: "Áthaéladva a Bátyáról Fajszi vivő országuton, továbbra is a Tessény fok medrét követve, majd azon átmenve nyugat felé elérték a Töles erdőnek szegélyét...*" /NéNy.IX.219./ - Az egykori erdőnek már nincs nyoma, de emléke az Erdőalja dülónévben - ugyanott - fennmaradt. /L.ott!/

Tulafok √ -ra;-ru /k.,sz.,131/

A községet félkör alakban övező Fok keleti /tulsó/ partjához tartozó terület. Részben lakott hely, ahol kertek és szántóföldek vannak. Nevét gyakran említik.

Tulahid √ -ra;-ru /sz.,140/

A község keleti szélén levő Nagyhid körüli földek neve.

Tuláti fűzes

Nyr.VII.36: Tuláti fűzes. - Kihalt név. Egykor áltéri erdőt jelölt a Duna tulsó partján. A lakosság nem hallott róla.

Uradałmi erdő ~ -hó;-tü /e.,189/

A Zátony déli részét borító erdő. Neve a "Fajszi Lakosok által megtagadott Uraság adója és az Erdők pusztítása végett" 1804-től a "Fajszi lakosok ellen a Segzardi Földes Uraság által folytatott Per" nyomán keletkezett.^x A Zátónxom levő erdőt a vármegye az uradalomnak ítélte. Azóta Uradałmi erdő néven említik.

Vajas fok ~ -ba;-bu /vm.,266/

Ösztövér határrészen levő vizmeder, amely a Vajas nevű folyóvízből szakadt ki. Részben már felszántották.

Vajastorok ~ -hó;-tu /vm.,268/

Karasz határrész legdélibb pontja. Ittér véget a Vajas. Torkolatát zsilip zárja el a Dunától.

Vakgyurka ~ -ba;-bu /e.,269/

Karasz délkeleti része a Vajas kanyarulatában. Sovány földek voltak itt, amelyeken a szarvasok és a vaddisznók tönkretették a természet. - Ma fásított terület. Nevének eredete ismeretlen.

Varajt ~ -ra;-ru /sz.,90/

1369: Varaht; 1433: Varayth, Belsew Warayth; 1498: Waryeth.

/Csánki: III.327./ - Fajstól északkeletre álıterülő

^xPest megyei Levéltár. A vármegye 1804. évi jegyzőkönyvei 261., 336., 436., 840. old.

határrész. - Már a honfoglalás előtti időben lakott terület volt. 1958-ban késő avarkori temetőt tártak fel ezen a helyen. A temető a 700-as évek utáni griffes-indás korszak hanyatló ágában keletkezhetett és átnyult a honfoglalás korába.¹

A Varajt helynév a Fajszi -Székben tömörült szekszárdi prediálisokkal kapcsolatban fordul elő oklevelekben. /Varayth, Belsew Warayth 1433: Fejérvári kereszesek konf.házi levéltára, lad.3.fasc,5.num.43; Waryeth 1498: uo.lad.3.fasc.11.num.22. és lad.3.fasc.11.num.11./ - Egykori lakói a szekszárdi apátság nemes jobbágysai /jogagiones prediales/ voltak. A török hódoltság alatt elnéptelenedett, de az 1690. évi összeírásban még a solti járás lakott helységei között szerepel: "Varajd /7 lakos, semmijök sincs/"² - A település az 1811.évi árvíz következtében végleg elpusztult.³

A régi helynév ma ugyanott határrészt jelöl.

Gyórfy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről c. munkájában /Bp.,1959. 88-89.1./ a következőket írja:

"A Bagaryoi -nak megfelelő varang népnév helynévben tűnik fel az Árpádok nemzetségi szállásterületén..." "A XI.századi segédnépek összetételét a császári chrysobullákból ismerjük meg... Az 1094-ben csak magában álló orosz megjelölés mellett 1060-tól varang, 1073-ban oroszvarang; 1074: orosz, varang, kölpény, frank, bolgár, szerecsen" népnevek fordulnak elő.

1 Dr. Alotai Elemér: A fajszi avarkori temető /Kecskemét, 1961./ "A 136 bolygatatlan sír többségében női és gyermekcsontvázaikat találták. A leletek között agyagedények, vasból készült tör maradványok, csatok, bronzból öntött szíjvégek, karperecek és gyöngyök voltak.

2 Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törv.egyesült megye monográfiája /Bp., 1896.I.94.1./

3 Táy Kálmán: A duna szabályozása /Bp.,1952.197-206.1./

Eredetét tekintve a Varajt /1369: Varaht/ helynév már pontosabban nem ellenőrizhető, de talán megengedhető az a következtetés, hogy Árpád unokájának nevét viselő falu /nemzetségi szállásterület/ közelében az egykori varang kisérőnép nevének fennmaradt változatával állunk szemben. A feltételezést megerősíti Gyórfy a következőkben: "A ...kölpény népnév személynevekben és helynevekben tűnik fel. Helynevekben felbukkan 1193: Culpen a régi Tolna várral átellenben..." /l.uo./ Ezen kívül Fajsz közelében az Urosz /1431: Urozy/ helynév is előfordul.

Várad fok ~ -ba; -bu /vm., 159/

A község határának délkeleti részén húzódó vízmeder. Az elpusztult Várad /Csánki III.327: 1448: Poss.Warad, KÉL II.T.80.1749: Sylva Friedii Varad/ nevét őrzi. Ma Várad fok; Várad csatorna alakban fordul elő. Timár Kálmán a következőket írja: "Várad egykori helységet 1394-ben említik először oklevélben. Ma dusnoki határnevek őrzik emlékét. Az u.n. Földkönyvben nyilvántartott dülőnevek: Kisvárad I. és Kisvárad II. dülő. A nép így ismeri: Kisvárad d., Nagyvárad d. A katonai térképen: Várad fok nevű viz." /NéNy.IX.221./

Várszeg Várszegpuszta Várszög -re; -rű /sz., 89/

Fajszhoz tartozó dunántuli terület. Az 1831-32. évi Duna-szabályozás következtében szakadt el a község határától. Régen erdő borította, amelyet a múlt században irtottak ki. - A hagyomány szerint Fajsz lakói a Duna kanyarulatának - itt ott - szögletén várták valamikor a királyt, akinek

megmentették az életét. - A lakosság úgy tudja, hogy a Várszög név igen régi eredetű.

A környéken ismert népmonda szerint /Fajszi honismereti értesítő. Kecskemét, 1967.21.1./: "A fajsziak nómósége onnan ered, hogy Szent István királt az ellenségji efokták - de hogy némötök vótak-é, vagy pogányok, aszt má nem tunni-, de kijakarták vinni az országbu a Dunán hajóva. Hát eszt möktutták a fajsziak, oszt azok nem akarik engenni, hogy erabojják a királt. Nekimöntek az erdőnek. Baltáva sok, de ügön sok indát csapdostak ki, úgy hogy amikó aszt összefonták, akkó erekesztötték vele ja vizet. Ammög nem tudott mönni. Akkó ja bodonnyajikka körüfokták a hajót, oszt kiszabadították István királt. Azza hálláta mög eszt, hogy a fajsziak amig fajsziak, addig senkinek semmive nem tartoznak. /Node hát nem vót ám az mindig úgy, ahogy aszt eröndötte!/ A fajsziak mög még a templomukat is ürulla neveszték e. Azé van a bucsujjuk az Isván királkó." ¹

Vásártér ~ -re;-rü /l.,118/

A Sziget és a Dunára vezető ut között elterülő egykori legelő, ahol a vásárokat tartják. Korábban bekerített terület volt.

Vöröskő Vörös-kü /-re;-rü /vm.,215/

A doromlási erdő mellett levő kőgát, amely a Duna vizét a tulsó part felé tereli. Egykor a közeli erdészházban lakó Vörös nevű erdészről nevezték el. Ma ezen a néven

I

¹ Adatközlő: id.Petróczi Mihály 81 éves, Foktó, Lenin u.84.

említik a hely környékét.

Zátony Záton -ba;-bu /e.,l.,sz.,156/

A községtől délkeletre eső árterület. Déli részét erdő borítja, a többi legelő és szántó.

Zsidótemető ~ -hő;-tü /t.,146/

A Régi temető mellett levő kisebb terület. Egykor ide temetkeztek a községben élő izraeliták.

II. 3. Fajsz földrajzi neveinek történelmi sajátosságai

A szótári részben közölt bel- és külterületi nevek keletkezésének kora csak alak, típus és jelentéstartalom szerinti elemzéssel közelíthető meg. Erre munkámban csak érintőlegesen vállalkozhattam, mivel az elsősorban a névanyag összegyűjtésére irányult.

A nevek egy részét okleveles adatok rögzítik. Ezek között lehetnek régebbi eredetűek is, hiszen csak a véletlenül mult, hogy valamely nevet mikor jegyezték fel és ezek közül melyik maradt meg.

A legrégebbi nevek közé tartoznak az egykori településnevek, amelyek a határrész és dűlőnevekben megőrződtek. Előfordulásuk már a XII. századtól nyomon követhető. Gazdagabb változatuk a XIV. és XV. századi oklevelekben jelentkezik. A XVIII. század utolsó évtizedében és a XVIII. században új fordulat következik a nevek írásbeli rögzítése terén. Az 1734-es fajszai határjárás jegyzőkönyvében és az 1749-ben készült térképen már színesebb formában tűnnek elő az erdők, határrészek, utak, vizek és átkelőhelyek nevei.

Végül a kataszteri térképek készítése nyomán bontakozik ki a differenciált névanyag, bár a térképek készítői a nevek alaposabb ismeretének hiányában alkalmaztak olyan névjelöléseket is, amelyeket a lakosság nyelvhasználata a későbbiekben nem igazolt.

A kihalt nevek száma nem jelentős; mindössze ¹⁵³18,2 %. Ezek epusztulása a visszabályozás és a különböző korok

gazdálkodásával kapcsolatos változásokkal magyarázható. A nevek kronológiai áttekintése nyomán kiténik, hogy a régi időkből származó nevek többségét a lakosság ma is használja.

A belterületi nevek közül a falurészek elnevezései tekinthetők a legrégebbieknek. Ezeket a község 1720 és 1856 közötti nevei nyomán rögzíti a térkép. A mai utca-
nevek többsége az utóbbi 25-30 évben keletkezett, így történetiségükről nem szólhatok.

III. 1. A névanyag csoportosítása a név keletkezése,
a névadás indítéka szerint

Külterület

Köznévből alakult földrajzi nevek

I. Természeti nevek

a/ Viznevek

Fajsz környékén különös jelentőséggel bírtak egykor a vizek. A Dunából kiszakadó fokok behálózták a határt és különböző állóvizekbe torkolltak. A művelhető terület nagysága a vízállástól függött, ezért a lakosság megélhetését a földművelés mellett a halászat egészítette ki.

A viznevek többségének alapeleme a fok főné, amely egymagában /Fok/ és meghatározó elemmel együtt alkot neve: Börkösi fok, Cserefok, Csukmafok, + Dellő Malád fok, + Docsa fok/a/, + Fajsz nagyfok, Fölifok, Gémesi fok, Gázúfok, Karaszi fok, Kerekfok, Molnárfok, Nagyfok,

Crosz fok, Peretény fok, Sártófok, Sebes fok, Szarvafok,
+ Fessény fok, Váradí fok.

A terület nyugati határán folyik a Duna, amelynek neve a Kisduna összetételben szerepel. A különböző Duna-parti mélyvízü helyek nevének alapelve a kobolya főnév. Ezek:
+ Kobolya, Lányos kobolya, Kerek kobolya, Papkobolya alakban fordulnak elő. A Hókom^x nevű ér névadási indítéka ismeretlen.

*x Zeltay =
Hókouj*

A víznevek közé sorolhatók a kutak nevei is: +Apöstak kut, Baromkut, Halászi kut, Hosszuerdeji kut, Körtésaljai kut, Szarvai kut. Ezek között említhetők személynévi meghatározó eleműek is: Hajdu Bálint kutja, Suti kut.

Ugyancsak víznev volt egykor a Fehér nád /+ Lacum Fejer Nad/ és a Tálló / + Palus Talod /, valamint a Panka tó dülönév is.

b/ Földnevek

A föld megnevezése jóval sokrétűbb, mint a vizeké. Ez a föld felszíni, minőségi, alaki és helyzeti sajátosságaiából következik. Az általában síknak mondható táj változatoságát a földnevek gazdagsága bizonyítja.

1./ Felszínnevek

A neveknek ez a csoportja viszonylag csekély szintkülönbségeket jelöl. Ezek az itt élő emberek számára egykor mégis nagy jelentőséggel bírtak, mert a vízből kiálló dombok, háta, partok és szigetek voltak településre, földművelésre, legeltetésre elsősorban alkalmasak.

A vizek melletti magasabban fekvő területek nevének

alapeleme a part, amelyhez meghatározó elemként a viz neve járul: Hókompart. A vízzől kiemelkedő felszín neve: Sziget / + Insula Fai (izensis /, Zátony, Bátvai zátony.

2./Talajnevek

A földnevek egy csoportjának elnevezése a talja valamilyen sajátosságára vonatkozik. A vízjárta területek névadásában meghatározó elemmel együtt fordul elő a rét alapelem: Fosórét, Páblagrét. A föld színére utal a Feket határrész elnevezése. Jelentősnek mondható a föld alapelem és Csomóföld, Jegyzőföld, Judásföld, Kántorföld és Papföld elnevezésekben. Számos névben előfordul a porong alapelem, amely magasabb fekvésű, folyami öntéstalajt jelöl: + Bogviszlói Porong, + Fajszi Porong, + Felső Öregporong, Kisporong, + Közép Porong és Öregporong

3./ Testrészekből alakult földrajzi nevek

A föld alaját, felszínének domborulatát és mélyedéseit különböző testrészek nevei is jelölik. Ez a névadási mód a terület elnevezései között gyakran előfordul. Alapelemként a farok, fenék, fő, hát és szarv/a emlithető: Szigetfarok, Tófenék, Mórafő, Eperjeshát, Kakashát, Sóshát, Szarva.

4./ Helyzetviszonyító és alakmeghatározó nevek

Az ide sorolt nevek közé azok tartoznak, amelyek úgy jelölik a táj vagy a terület egyes részeit, hogy a már ismert helyhez viszonyítva nevezik meg helyzetét.

Egykori alapelemként fordul elő az alja, köz és szél:
Erdőalja, Lenesalja, Körtvélyesalja, Rétalja, Sóshátalja,
Kétágköz, Dunaszél, + Doromlás-Szél. Sajátos helyzetvi-
szonyító nevek: +Tuláti füzes, Tulafok, Tulahid.
Alakmeghatározó nevek: Fokhegy és Kerek.

5./ Birtoklástörténeti nevek

A föld birtoklásának alapját jelöli másodlagos föld-
szerzés nyoma a jog alapelemmel alkot nevet a Főlijog
elnevezésben.¹

6./ A növény és állatvilággal kapcsolatos nevek

A határ elnevezéseiben mind a növényzet, mind az állat-
világ nevei előfordulnak. A növényzet neveiből alakult
földenevek: Börkös /régén Bürkös/, + Füzes, Eperjes, Kő-
rösfa, Kökényes, Lenes, Szilas, + Töles. Állatnevekből
jött létre a Gémesi és Szunyogos elnevezés. Meghatározó
elemként is jelentkeznek a területen honos állatnevek:
Güzüfok, Kakashát.

7./ Asszociációkon alapuló földrajzi nevek

A föld nevében sűrítődhet a róla alkotott vélemény,
a sorozatos rossz termés következtében fellépő érték-
ítélet. Ilyen a névanyagban szereplő Ösztövér elnevezés.

II. Műveltségi nevek

1./ Foglalkozásnevek

A környéken fennmaradt nevek egy része az állattartás,

¹ Az egykori prediális jogállapotból következett a fajsziak
földhasználata, majd: "Az 1836-ik évben lett a föld örö-
kösen a jobbágyoké... az 1840-iki törvény kimondta a le-
ánygyermekre is a föld örökösödését..." /Községi levéltár
1.sz.irat/.

halászat és viziélet szókincséből ered. Az egykori állattartás és pásztorélet elnevezései: + Akó, Disznóállás, Régi marhadelelő, Ősztővéri itató, Garai kaszáló, Tilos. Régi, halászatra utaló nevek: + Halászi, Halászkas, Kas, Kalas. Vizimolnársággal kapcsolatos a Malomforgás elnevezés.

2./ Létesítménynevek

A műveltségi nevek e csoportjába különböző emberi alkotások, létesítmények, épületek nevei tartoznak.

Az utakat jelölő nevek egy részét arról nevezték el, hogy hol vezetnek át: Bojári ut, Csukmai ut, Körtésaljai ut; mások az ut végcélját nevezik meg: Bogyiszlói ut, Kalocsai ut. Ugyanez a névadási indíték jelentkezik a Bogyiszlói rév elnevezésben. A töltésen átvezető átjárók neve: Gémesi rámpa, Kettesmetői rámpa, Polytvai rámpa. Épületek neveit jelölik a + Csósz Akoly, Révház, Szegényház, legújabbán Déli tanya és Nyomásközpont. A község régi temetője: + Temetőkert. A létesítménynevek közé tartoznak a csárda, hid, kereszt, szállás alapelemekkel előforduló elnevezések: + Doromlási csárda, + Gémesi csárda, Nagyhid, Garai kereszt, Baranyiszállás.

3./ Eseménynevek

Műtárggyal kapcsolatos eseményre utal a Szakadás alapelem, amely az 1891-es gátszakadás emlékét őrzi.

Személynévi eredetű földrajzi nevek

A földrajzi névanyagban személynevek is előfordulnak, mégpedig egymagukban vagy köznevekkel együtt.

1./ Pusztá személynevekből alakult földrajzi nevek

A személynevekből alakult földrajzi nevek legrégebbi típusa a pusztá személynévből álló földrajzi név. A névadásnak ez a módja visszanyulik a X. századba, amidőn még a magyarság nomadizáló életet élt.¹

Fajs korai uri neveinek török eredetű csoportjába tartozik. Erről Bárczi a következőket írja: "Különös családi névadás példáját látjuk Árpád leszármazóinak egy ágában. Jutocsa..., törökül annyi, mint ingyenc, ennek unokaöccse Ézelő ugyanolyan jelentésű, csak magyar nevet visel, viszont Jutocsa fia Falicsi Fali /..., a kettő alkalmasint ugyanazon személy neve becéző képzővel és anélkül/, a fal ige származékai".² Fajs /φαλῆς / fejedelmet 947-ben Konstantinos kortársként említi, tehát bizonyos, hogy élő személy volt.³ A következőket Gyórfy-tól idézem: "A magyar fejedelmek felsorolásában Fajszt kihagyták. A krónikairók nyilván azért törölték fajs emléket az uralkodók névsorából, mert Koppány trónigényének a primogenitura alapján is jogos látszatot adott".⁴

Községünkön kívül Somogyban két Fajs helynevet találunk és a név Veszprémben is előfordul. A Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis első kötetének XXVIII. sz. okmányában III. Ince pápa 1212. március 3-án már említi egy Fajs nevű falut.

¹ Bárczi: A magyar szókincs eredete /Bp.1959./ 131.1.

² Gyórfy: Tanulmányok a magyar állam eredetéről /Bp.1959.84.1.

³ Uo.85.1.

⁴ A veszprém Megyei Levéltár 474/1973.lvt.sz.közlése.

A határ elnevezései közül ugyancsak régi eredetű puszta személynévnek tűnik a Gara dülönév. Korábbi keletkezésű kéttagu nevek: Bakmáté és Vakgyurka.

2./ Személynév és köznév kapcsolatából alakult földrajzi nevek

A személynévi alapelemű nevek a puszta személynévekből keletkezettekhez állnak közel. Meghatározó elemük köznév. E névtípusba tartozik a Mórafő elnevezés.

3./ Köznévi alapelemű nevek

A köznévi alapelemű nevek száma nagyobb a személynévi alapeleműeknél. Ezekben családnevek és keresztnévek egyaránt előfordulnak. Családnévi előtagok: Cserefok, Gálrampa, Móravölgy, Peretény fok, + Tessény fok. Személynévi előtagu nevek: Máriaváros, Pankató, Pétermajor.

a/ Természeti nevek

Fajsz környékének folyó- és állóviznevei alapelemekben nem változatosak, mert csak az ág/a/, fok és tó e csoport neveinek alkotója. Gyakori a fok alapelem melletti családnév: Cserefok, + Docsa fok/a/, Peretény fok, + Tessény fok. Az ág/a/ és a tó alapelem személynévi meghatározó elemmel fordul elő: + Istvánága, Pankató.

b/ Földnevek

A határ földnevei a felszín domborulatait, mélyedéseit jelölik. Régi személynéveket őrző előtagokkal a domb/ja/, halom /halma/ és a völgy alapelemek vesznek részt a névalkotásban: Gara dombja, Kovácshalma, Móravölgy.

Belterület

a/ A névanyag jellemző vonásai

Fajsz a Kisduna és a Fok által határolt területen épült. Ezen belül a dombok, hátak és partok voltak településre legalkalmasabbak. Az ide épült házcsoportokból alakultak ki a falurészek és utcák, amelyeket lapályos részek választottak el egymástól. A belterület elnevezései közül a falurésznevek tekinthetők a legrégebbieknek.

A mult század második felében bekövetkezett tűzvészek nyomán átépült a község. A rendezett utcák eleinte nem kaptak nevet. A tájékozódás az ottlakók család- és ragadványneve alapján történt. A község három kerületre oszlott és ezen belül kaptak számot a lakóházak. A belterületen való eligazodást a tovább élő falurésznevek segítették. Később megindult az utcák személyekről, szentekről való elnevezése.

A mai utcanevek a felszabadulást követő évtizedekben jöttek létre. A régi nevek nagyobb része az un. "nagy tűz előtti" térkép ránkmaradt másolatáról olvashatók le, amelyet 1897 decemberében Fekete Márton /Gyuri/ nevű fajszi lakos készített.¹ E forrás 1720 és 1856 közötti adatokat rögzít, részletesen feltüntetve a falurészek, utcák, közök, fokok, gödrök és létesítmények neveit. A másolat készítője a korabeli helyesírást követi. A hagyaték értékét növeli, hogy feltüntet minden egyes lakóházat, egykori tulajdonosának nevével együtt. A hozzáértő szemlélő - a rögzített adatok nyomán - könnyen felidézheti a feledésbe merülő mult beszédes nyelvi emlékeit.

¹ Jelenleg a községi könyvtárban őrzik.

Falurésznevek

A falu régebbi történetének korából valók. Egy részük a folyamszabályozás előtti időből ered. Keletkezésük körülményeire utaló írásbeli adat nem maradt. A talaj szintkülönbségei alapján csoportosíthatók.

Magasabb fekvésűek: Dunavég, Fokpart, Rajna, Serpenyő, Sikszél.

Mélyebben fekvők: Békarikató, Fokalja.

Ezek a régebbi keletkezésű, valamint az újabban létrejött falurész- és utcanevek a névadás indítéka szempontjából a következőképpen csoportosíthatók:

1./ Természeti alakulatról elnevezettek:

Főlifok, Kerekfok, + Bajna ágak, +Sáros Lapály.

2./ Létesítményekről elnevezettek:

Bikaistálló, Buszmegálló, + Csósz Akoly, Jegyzői lak, Művelődési ház, Nagyhid, + Olaj malom, Önkiszolgáló bolt, Paprikamalom, Piac, Református templom, Szentháromság; Tanácsháza, Teész székház, Vágóhid.

3./ Személyekről elnevezettek:

Régebbek: Köhári kereszt, + Máté András köz, Pálék kutja, Sándorgödör, Turi kut.

Ujabbak /a felszabadulás utáni időből: Ady Endre utca, Arany János utca, Árpád utca, Bajcsy-Zsilinszky utca, Dózsa György utca, Hemeder István utca, Hunyadi János utca, József Attila utca, Károlyi Mihály utca, Köhári utca, Kossuth Lajos utca, Marx Károly utca, Mészáros Lázár utca, Petőfi Sándor utca, Rákóczi utca, Sallai Imre utca.

Ságvári Endre utca, Somogyi Béla utca, Szent István utca, Széchenyi utca, Táncsics Mihály utca, Vörösmarty utca.

4./ Esztétikai nevek:

Liget sor, Rózsa utca, Tavasz utca.

5./ Emlékeztető nevek

Államférfiakról, hadvezérekről, neves politikusokról és a munkásmozgalom mártírjairól elnevezett utcák:

Árpád utca, Bajcsy-Zsilinszky utca, Dózsa György utca, Hunyadi János utca, Károlyi Mihály utca, Kossuth Lajos utca, Marx Károly utca, Mészáros Lázár utca, Rákóczi utca, Sallai Imre utca, Ságvári Endre utca, Somogyi Béla utca, Széchenyi utca, Táncsics Mihály utca.

Helyi mártirokról elnevezettek: Hemeder István utca.

Mártírok utja.

Költőkről elnevezett utcák: Ady Endre utca, Arany János utca, József Attila utca, Petőfi Sándor utca, Vörösmarty utca.

IV. Az előforduló földrajzi nevek nyelvtana

Hangtan

A névanyag hangtani tekintetben a község enyhén ó-zó és ő-zó nyelvjárását tükrözi. /vö. Imre Samu: A mai magyar nyelvjárások rendszere /Bp.1971./ A Baja környéki nyelvjárástípus 343-344.l. Fajsz a magyar nyelvátlasz F-12.sz. kutatópontja./

Alaktan

1./ A földrajzi nevek szerkezete

Köznévi eredetű egytagu nevek: Sik, Szakadás, Sziget,
Zátony.

Többtagu nevek

alanyos nem fordul elő,

tárgyas: Lóusztató, Kenderáztató, Téglaégető,

határozós: Átafok, Tulafo, Tulahid,

jelzős:

- minőségjelzős: Fehérnád, Kisbojár, Kisbörkös,
Nagybojár, Nagyfok, Öregporong.

- birtokosjelzős: Baromkut, Erdőalja, Gátórház,
Güzüfok, Jegyzőföld, Hajóállomás, Hókompart, Kálváriasik,
Kántorföld, Malomforgás, Papkaszálas, Révház, Vásártér,

- mennyiségjelzős: Kétágköz, Kétdörkőze,
Kéttemetői rárpa.

Összetett nevek: Doromlás-Szél, Eperjeshát, Sóshát-
alja.

Többszörösen összetett nevek: Hosszuerdő dombja,
Kovácsalma dombja.

Személynévi eredetűek

egytagu nevek: Fajsz, Gara,

többtagu nevek: Ambrus kereszt, Gara dombja, Gál-
rárpa, Hajdu Bálint kutja, Kovácsalma, Matyó Kata rárpa,
Satra sziget, Suti kut, Tessény fok.

többszörös összetételek: Kovácsalma dombja, Pankató
fok.

2./ Képzős nevek

A képzős nevek között több egyelemű /nem összetett/
- s a képzős név található: Börkös, Csökös, Dobos, Eperjes,
Füzes, Kökényes, Kövecses, Lenes, Nyilas, Oltványos,
Pörös, Rokkás, Szilas, Szunyogos, Töles. Ez a legjelen-
tősebb helynévképző

Egyelemű -i képzős név a Gémesi. Az összetett nevek-
ben az alapelem előtti -i képzős nevek felsorolását lásd
fentebb a minőségjelzős neveknél: Bátyai zátony, Bogyisz-
lai rámpa, Bogyiszlói rév, Bojári kut stb. Ilyen szerke-
zetű -i képzős név nagy számban fordul elő.

A deverbális -ó, -ő képzős nevek száma viszonylag
kevés: Déllő, Tálló.

Előfordul néhány -k többesjelre végződő név is:
Begyüri sárok /?/, Hidi kertek.

-é birtokjeles név a Fam Pálé és Józsapalé.

Jelentéstan

A földrajzi neveket alkotó szókincs

1./ Köznevek

Tárgykörük szerint sokfélék. Egy részük fogalmi tar-
talma a területhez kapcsolódik /zátony, rév, kut, ut, ke-
reszt, fok, föld, kobolya, rámpa, rét, gödör, völgy, szí-
get, erdő stb./, más részük e sokféle jelentéscsoportba
tartozó szavak közül kerül ki:

Állatnevek: borju, disznó, güzü, ló, marha, szunyog.

A földművelés nevei: kenderáztató, kaszáló, kaszálás.

Az állattartás nevei: disznóállás, lóusztató, itató,
marhadelelő.

A viz környékének nevei: ág/a/, fok, hajó, halász, kas, kut, szakadás, sziget, tó, torok, zátony, stb. A terület jellegének megfelelően ezek száma viszonylag nagy.

2./ Személynevek

Előfordulnak személynevekből alakultak: Ambrus kereszt, Pankató, Pétermajor.

Vannak családnevekből keletkezettek: Cserefok, Mórafő, Tessény fok, Turi kut.

Ragadványnevekből alakultak: Baranyiszállás /hivatalosan Csere/, Hajdu Bálint kutja /hivatalosan Fekete/, Kulubi kereszt /hivatalosan Kocsis/, Vakgyurka /feltételezhetően régi csufné/.

Névtípusok

A nevek "jelentése" szerint a következő típusok állíthatók fel Inczeffi Géza: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata /Makó környékének földrajzi nevei alapján/ /Bp. 1970. 49-51.1./ c. munkájában alkalmazott szempontokat követve:

A típus

Nehéz eldönteni, hogy ezek a nevek tulajdonnevek-e vagy csak a földrajzi hely köznévi megjelölései. /A név egyedi identifikáló szerepe nem bizonyosan kizárólagos./
Csárda, Füzes, Kápolna, Köbolya, Sik, Sziget, Zátony.

B típus

Egyedi identifikáló nevek, bár jelentéstartalmuk sem tartalmaz olyan nyelvi elemet, amely egyedivé tenné őket. Köznévi értékük közismert: Fehér nád, Hosszuerdő, Közép-

zátony, Parlagrét.

C típus

Ezeknek a neveknek csak a második tagja tartalmaz valóságvonatkoztatást. Az előtag csak elkülönítő szerepű: Főlihatár, Felső Öregporong, Erdőaljai fok, Hosszuerdeji kut, Ösztövéri csőszház.

D típus

E nevek előtagja csak azonosító szerepű, köznévként jelentés nélküli. Az utótag tartalmaz valóságvonatkoztatást: Doromlás-Szél, Cserefok, Peretény fok, Vajastorok.

E típus

Jellemzője, hogy a nevek jelölő szerepe megvan, de nem a valóságra utalnak a mai ember számára: Csökös, Dobos, Kövecses, Oltványos, Pörös, Rökkás, Szánut, Vajias.

F típus

Az idetartozó neveknek csak azonosító szerepük van, köznévként jelentéstartalmuk ismeretlen a beszélők számára: Csukma, Göröm, Hókom, Kalas, Karasz, Szégy, Szörtészek, Tésem.

Mondattan

Mondattörredék lehet a Begyür név.

V. A földrajzi névanyag élete

1./ A közösség névhasználata

A névanyag összegyűjtésekor a lakosság szélesebb körének névismeretére támaszkodta. Igyekeztem a nevek

multbeli szerepéről tájékozódni. A megkérdezettek jól ismerik a régi határrész, dülő- és vízneveket. Azok nagyobb részét lokalizálni is tudják. Mivel Fajsz határát nem tagosították, a művelhető földterület igen elaprózódott. Így a közismert elnevezések használata mellett állandóan újak születtek.

A lakosság névismeretét ma a régebbi foglalkozás, életkor és a megmaradt érdeklődés határozza meg. Az itt élő parasztemberek egykor gyalog és kocsin járták a határt. Ők szántották, vetették ezeket a földeket, irtva a bokrokat és bozótosokat, feltörve a régi vízmedreket, kaszálókat. Az asszonyok többnyire csak kapáláskor, aratáskor és a betakarítási munkák idején fordultak meg a határban, így annak elnevezéseit kevésbé ismerik. Névhasználatuk jobban a falu környékére irányult.

A fiatalabb /30 év körüli/ nemzedék már a szocialista utra tért gazdálkodás nyomán kialakított táblák elnevezésein belül találkozott csak határrész- és dülőnevekkel. Ekkor már a kiszáradt vízmedrek nagyobb részét felszántották. Eltűntek a fás, bokros részek és állandóan változott, áttekinthetőbbé vált a határ. Ezért névismeretük szegényebb.

Megállapítható, hogy az idősebb nemzedékkel együtt lassan kihál az egykori gazdag névanyag. Első lépésként a földrajzi nevek használat körének szűkülését érezzük, amelynek további fejleménye valószínűleg a lassu kihalás lesz.

Sok név már csak az emlékezetben él, a valóságban nincs nyoma. A határt felszántó erőgépek földgyalut, tolólapot

használva tovább egyengetik a felszint, gyökerestől tépve ki az évszázados fákat.

Ez a mélyreható változás erősen kihat egykori neveink életére. A szocialista gazdálkodás előretörése éppen olyan hatással van a régi névanyagra, mint egykor az állattartásról a földművelésre való áttérés volt. Csakhogy akkor a nevek állományát egyensúlyban tartotta az új nevek keletkezése, míg most a pusztuló nevek többségének helyébe táblaszámok lépnek.

2./ A földrajzi nevek változása

A nevek változásán azok valamilyen módosulását értem. A földrajzi nevek állandó változásban vannak, mivel az a nyelvi közösség is változik, amelynek ajkán élnek. E változás összefüggésben van a táj mikrodomborzatával, növényzetével, vízrajzával, az ember természetátalakító tevékenységével.

Fajsz földrajzi neveinek áttekintése alapján csak vázlatosan utalhatok a névváltozásokra, mivel a dülő- és határrészneveket telekkönyvezéskor rögzítették írásban. Korábbi adataink hiányosak.

A határ elnevezései hangalak tekintetében - kisebb módosulásokkal = megőrződtek, jelölőfunkciójuk azonban változott. A legrégebb nevek közé tartoznak az egykori településnevek, amelyek dülőnevekben maradtak fenn:

Feket /1406: Feketh/, Halász/i/ /1193: Halaz; 1407: Halzy; 1879: Halász puszta; Halászkas/Kerek/ 1734: Kerék; 1880: P.Kerek; 1896: Kereki; 1913: Kerek puszta/,

Orosz /1431: Orozy; Orosz pusztá/Varajt 1369: Varaht;
1433: Varayth; Belsew Warayth.; Waryeth/.

Viznévként fennmaradt településnév a Vérad /1448:
Poss. Warad/.

E nevek jelölőfunkciója változott meg. Ma általában nem gondol arra a név említője, hogy az valamikor lakott helyet; birtokot és nem dűlőt vagy határrészt jelentett.

A névváltozások egyik esete a többtagu nevek rövidülése. Ezek alapeleme esik ki és a meghatározó elem, mint egytagu név él tovább: Sylva Bojar, Sylva Eperies, Sylva Szarva /1748-es térképjelölések/ helyén ma szántóföldeket találunk. Az egykori erdőknek már régen nincs nyoma, de a Bojár, Eperjes, Szarva elnevezések megmaradtak. Ugyanígy alakult Lacum Fejer-Nad és Palus Talod Fehérnád, illetve Tálló dűlőnévvé.

Néhány nevünk elvesztette összefüggését a jelölt tájjal, de megőrizte hangalakját. Így ma nem erdőt vagy fás területet jelöl Erdőalja, Hosszuerdő és Szilás, hanem szántóföldet.

Rövidülés irányába mutató alakváltozás követhető nyomon a Körtvélyesalja; Körtvésalja; Körtésalja dűlőnév előfordulásában.

Viszonylag egy időben élő hangalak változatok is kimutathatók a névanyagban: Árnyas /1878/ Árjas /1879/
Bürkös Börkös /1879/, Átalfok /1878/ Átafok /1879/

Akadnak a hivatalos neveket "túlélő" régi elnevezések is. Ilyenek: Tejkesziget helyett Göröm, Kisporong helyett Patyom, Fehérnád egy része helyett Rökkás és Öregporong egy része helyett Sártó. Talán éppen rövidségük miatt

ragaszkodik hozzájuk ma is a lakosság.

2./ A földrajzi nevek kihalása

A nevek kihalása éppen olyan természetes folyamat, mint azok keletkezése. A régi nevek egy része a folyam-szabályozás következtében veszett ki, mivel a Duna med-re olyan területeket foglalt el, ahol korábban nevekkel jelölt, ismert helyek voltak.

A jelentőségüket veszített vízmedrek neveinek pusztulása csak ezután következett be, mivel azok vízgyűjtőként sokáig megmaradtak a határ különböző részein.

Később a belvizek elvezetése nyomán újabb területek száradtak ki és beolvadtak a már ismert nevű dűlőkbe.

Fajszon erősen élt a hagyománytisztelet, amely a kevésbé használt neveket még hosszú időn át életben tartotta. Ma azonban felszántanak minden talpalattnyi földet és nyomtalanul eltűnnek azok a helyek, amelyekhez a nevek többsége kötődik. Előreláthatólag - a gazdálkodás intenzív felődése következtében - rövidesen számottevő névanyag pusztul el.

A nevek kihalásának okai közül elsőként az állattartásról a földművelésre való áttérés emlithető. Ennek hatására egy sor korábban legeltetésre alkalmas hely neve merült feledésbe.

Ilyenek: + Akó, + Doromlás-Szél, + Duna melletti füzes, + Garai kaszáló, + Kisdéllő, + Kis- és Nagydéllő, + Papkaszálás, + Pap Rétye, + Szarvai kaszáló, + Tuláti füzes.

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve, valamint az 1749-ben készült térkép által rögzített víznevek pusztulása a múlt század második felében - a mederszabályozás befejeztével - meggyorsult. A határ régi víznevei közül kihaltak: + Bagófok, + Delló Malád fok, + Docsa foka, + Fém pálé, + Istvánága, + Kobolya és + Tessény fok. Kihalóban van a + Tófenék /ma dűlőt jelölő/ elnevezés.

A földnevek elhalása a határ területének és növényzetének változásával, valamint a birtokviszonyok alakulásával függ össze: + Dobos, + Oltványos és + Töles helyén fás, erdős területek voltak. Az egykori + Bogi(zlói Porong és + Fai(zé Porong megkülönböztetés szükségtelessé vált, miután Porong teljes egészében fajsziaik birtokába került. A multhoz viszonyítva ritkábban követték egymást az árvizek. Felszántották az egyes dűlőrészeket korábban elválasztó füves, bokros helyeket. Így az azonos nevű dűlőkön belül eltűntek a megkülönböztető nevek: + Felső Öregporong, + Közép Porong. A régebben legelőként használt + Kálváriasik művelés alá került. A + Hidvég, + Judásföld, + Nagybojár és + Szégy elnevezéseket sem ismeri már a lakosság.

Az egymást követő nemzedékek névhasználata állandóan változott. Több egykor ismert létesítmény neve feledésbe

merült. Nem sokkal élték túl a visszabályozás utáni változásokat a * Bárka rakodó ház és a + Hajó és malomtelelő elnevezések sem, amelyeket az 1720 és 1856 közötti időre utaló községi térkép említ. A +Gémesi csárda neve századunk első felében halt el. Ugyanez várható rövidesen - a már csak emlékezetben élő - Déletői rámpa, Doromlási csárda, Kétágközi rámpa és Ösztövéri csőszház elnevezések esetében is.

A tájékozódási alapik számának csökkenése következtében, meggyorsult a névpusztulás. A határ folyamatban lévő átalakítása, alapjában rendíti meg egykori neveink életét. Mégis bizva gondolhatunk arra, hogy a közismert határrész- és dűlőnevek, valamint a művelés által kevésbé érintett /pl. vizparti/ helyek nevei megmaradnak, differenciálódnak. A lakosság gondolkodásmódja, névhasználata, tájékozódási igénye a régi névanyag magvára épül, amelyhez az idősebb és középkori nemzedék erősen kötődik.

e./ A földrajzi nevek differenciálódása

Neveink hangalakja, hangteste, terjedelmes állandóan változik. Megrövidülhetnek vagy gyarapodhatnak egy tag kivételével, illetőleg hozzáadásával. Erre Fajsz névanyagában számos példa található.

Bizonyára más, azonos nevű helyektől való megkülönböztetés vezetett egykor az + Insula Fai izensis, majd később a Fajsz sziget elnevezés használatához. Másrészt egy földrajzi név által jelölt területen belül, kisebb egységek megnevezésé is szükségessé válhat.

Igy jöttek létre a hasonló nevű területeken belül egykor a differenciált nevek: Alai sik, Alsó Kétágköz, Belső zátony, Felső Öregporong, Gara dombja, Hosszuerdő dombja, Kisbojár, Kisbörkös, Kisporong, Közép Porong, Közép zátony, Nagybojár és Szigetfarok. E névtípus keletkezése az emberek részletező szemléletén alapult.

Megállapítható, hogy a névadó közösség újabb nevek alkotására sokat felhasznál a már meglevő elemek közül és a differenciált névvel jelölt tájat a nagyobb, hasonló nevű terület részeként fogja fel.

A differenciálódás tovább is folytatódhat, ha az alapnév nem pusztul el. Ilyenek: Csukma, Fok, Göröm, Hókom, Kas, Orosz, Patyom, Sik, Sziget, Tálló, Varajt, Zátony.

Többnyire megrövidült nevek jelölik ma a határ különböző részeit. A régebbi differenciált nevek a gazdasági átalakulással párhuzamosan halványulnak el.

A határban dolgozó emberek többsége, még a régi elnevezések alapján tájékozódik. A táblák számozását kevesen ismerik. Ugy látszik, hogy a differenciálatlan nevek jobban megőrzik szerepüket, mind a differenciáltak.

Ma nem mutatkozik igény a táj aprólékos jelölésére, de a nagyobb tájegységek neveire továbbra is szükség van.

A mélyreható változások neveink egy részét elsöprik, más részét átalakítják, megrövidik. A megmaradó nevek bizonyára új szempontok alapján differenciálódnak, de semmiképpen sem tűnnek el nyomtalanul.

B e f e j e z é s

Áttekintettük a község bel- és külterületének elnevezéseit, 313 névet említve, amelyből 269 lokalizálható; 265 az élő név és 48 a kihalt.

Meggyőződésem szerint ez a 313 név a község és határ teljes névanyagát tartalmazza. A nevek 84,7 %-a ma is él /kihalt 15,3 %/, bár vannak közöttük kihalóban levő, kevésbé használt elnevezések is.

A névanyag egy része még tovább fog élni. A nagyüzemi gazdálkodás által rendszeresített táblaszámok önmagukban kifejezéstelenek, egyelőre nem szorítják háttérbe a közösség névhasználatát.

A megmaradó nevek száma valószínűleg kevesebb lesz, mint a múltban volt, de a megmaradottak alapot adnak újabb névanyag keletkezésére.

Mindezek alapján úgy látszik, hogy területünk földrajzi neveit, használati körük nagyarányu szűkülése veszélyezteti. A szocialista fejlődés további lépéseként új, mesterséges nevek előretörése várható, és csak néhány évtized múlva - a mai középkorú nemzedék kihalásával - következik be a régi nevek végleges pusztulása.

A belterület földrajzi neveinek számmutatója

- 1./ Dunára ut
- 2./ Paprikamalom
- 3./ Mártírok utja
- 4./ Árjas utca
- 5./ Dunavég
- 6./ Kohári utca
- 7./ Kohári kereszt/
- 8./ Fölifok
- 9./ Arany János utca
- 10./ Serpenyő
- 11./ 48-as utca
- 12./ Dózsa György utca
- 13./ Liget sor
- 14./ Ságvári Endre utca
- 15./ Békarikató
- 16./ Piac
- 17./ Kalocsai ut
- 18./ Kerek fok
- 19./ Táncsics Mihály utca
- 20./ Bajcsy-Zsilinszky utca
- 21./ Kenyérbolt
- 22./ Posta utcája
- 23./ Fokalja
- 24./ Fokaljai kut
- 25./ Fokpart
- 26./ Kossuth Lajos utca
- 27./ Dókakert

- 28./ Szent István utca
- 29./ Pálék kutja
- 30./ Iskola
- 31./ Tsz-székház
- 32./ Vendéglő
- 33./ Művelődési Ház
- 34./ Patika
- 35./ Tanácsháza
- 36./ Óvoda
- 37./ Szentháromság
- 38./ Kántorköz
- 39./ Kántorlaki iskola
- 40./ Templom
- 41./ Plébánia
- 42./ Rajna
- 43./ József Attila utca
- 44./ Széchenyi utca
- 45./ Sallai Imre utca
- 46./ Károlyi Mihály utca
- 47./ Rózsa utca
- 48./ Hunyadi János utca
- 49./ Somogyi Béla utca
- 50./ Petőfi Sándor utca
- 51./ Buszmegálló
- 52./ Református templom
- 53./ Rajnai kut
- 54./ Rajna ágak
- 55./ Szabadtság utca

- 56./ Kör
- 57./ Hemeder István utca
- 58./ Önkiszolgáló bolt
- 59./ Árpád utca
- 60./ Hidi kereszt
- 61./ Vágóhid
- 62./ Nagyhid
- 63./ Vágóhidi kut
- 64./ Polytva
- 65./ Vörösmarty utca
- 66./ Mészáros Lázár utca
- 67./ Sándorgödör
- 68./ Marx Károly utca
- 69./ Honvéd utca
- 70./ Tusi
- 71./ Tavas utca
- 72./ Disznóállás
- 73./ Ady Endre utca
- 74./ Turi-kut
- 75./ Rákóczi utca
- 76./ Csókató
- 77./ Kétegödör-köze
- 78./ Józsapalé
- 79./ Ponty utca
- 80./ Siksziel
- 81./ Harcsa utca
- 82./ Hangász utca
- 83./ Cigánygödör
- 84./ Bikaistálló

A határ földrajzi neveinek számmutatója

- 85./ Bányai sátony
- 86./ Kerek
- 87./ Szunyogos
- 88./ Kereki fok
- 89./ Várszeg
- 90./ Varajt
- 91./ Tófenék
- 92./ Szakadás
- 93./ Fosórét
- 94./ Malomforgás
- 95./ Fölihatár
- 96./ Fosóréti ut
- 97./ Orosz
- 98./ Szégy
- 99./ Nyilas
- 100./ Oroszi határfok
- 101./ Hajóállomás
- 102./ Gátórház
- 103./ Csárda
- 104./ Rév
- 105./ Révház
- 106./ Körtésalja
- 107./ Körtésaljai kut
- 108./ Csomóföld
- 109./ Erdőalja
- 110./ Erdőaljai fok

- 111./ Erdőaljai kut
- 112./ Kas
- 113./ Északi tanya
- 114./ Főlijog
- 115./ Tésem
- 116./ Csukmafok
- 117./ Csukma
- 118./ Vásártér
- 119./ Téglaegető
- 120./ Átafok
- 121./ Papkobolya
- 122./ Satra sziget
- 123./ Fokhegy
- 124./ Jegyzőföldi kut
- 125./ Jegyzőföld
- 126./ Csukmai ut
- 127./ Régi dögtér
- 128./ Hajó és malomtelelő
- 129./ Árjas
- 130./ Köteles rámpa
- 131./ Tulafok
- 132./ Szörtészek
- 133./ Kőrösfa
- 134./ Hidi kertek
- 135./ Ambrus kereszt
- 136./ Nyomásközpont
- 137./ Szegényház

- 138./ Régi temető
- 139./ Kéttemetői rámpa
- 140./ Tulahid
- 141./ Katorka
- 142./ Parlagrét
- 143./ Kövecses
- 144./ Kápolna
- 145./ Temető kert
- 146./ Zsidótemető
- 147./ Tilos
- 148./ Füzes
- 149./ Lóusztató
- 150./ Kálváriasik
- 151./ Déllő
- 152./ Kalas
- 153./ Lányos kobolya
- 154./ Matyó Kata rámpa
- 155./ Fehér nád
- 156./ Zátony
- 157./ Kenderáztató
- 158./ Pipafa
- 159./ Váradí fok
- 160./ Halászi kut
- 161./ Közép zátony
- 162./ Kisduna
- 163./ Göröm
- 164./ Patyomi gödör
- 165./ Kántörföld

- 166./ Rökkás
- 167./ Kulubi kereszt
- 168./ Sziget
- 169./ Sik
- 170./ Hókom
- 171./ Hókompart
- 172./ Szilas
- 173./ Patyom
- 174./ Hosszuerdő
- 175./ Hosszuerdő dombja
- 176./ Hosszuerdeji kut
- 177./ Belső zátony
- 178./ Kerek kobolya
- 179./ Dunaszél
- 180./ Déli tanya
- 181./ Rökkási ut
- 182./ Baranyiszállás
- 183./ Sártó
- 184./ Kisporong
- 185./ Garai kaszáló
- 186./ Gara dombja
- 187./ Gara
- 188./ Feket
- 189./ Uradalmi erdő
- 190./ Szánut
- 191./ Régi marhadelelő
- 192./ Délletői rámpa
- 193./ Sártófok

- 194./ Alai sik
- 195./ Garai kereszt
- 196./ Doromlási rámpa
- 197./ Kétágközi rámpa
- 198./ Kétágköz
- 199./ Hajdu Bálint kutja
- 200./ Felső-öregporong
- 201./ Csökös
- 202./ Baromkut
- 203./ Bégyür
- 204./ Kisdunatorok
- 205./ Szigetfarak
- 206./ Nagyfok
- 207./ Öregporong
- 208./ Kökényes
- 209./ Bégyüri sarok
- 210./ Doromlási csőszház
- 211./ Cserefok
- 212./ Közép Porong
- 213./ Kovácshalma
- 214./ Kovácshalma dombja
- 215./ Vöröskő
- 216./ Doromlás
- 217./ Alsó Kétágköz
- 218./ Mórafő
- 219./ Móravölgy
- 220./ Bogyiszlói rév
- 221./ Bogyiszlói rámpa

- 222./ Bogyiszlói ut
- 223./ Bojári kut
- 224./ Rétaalja
- 225./ Bojári ut
- 226./ Bojár
- 227./ Szarvai kut
- 228./ Sónátaalja
- 229./ Piri vadas
- 230./ Kisbojár
- 231./ Borkös
- 232./ Szarva
- 233./ Kisborkös
- 234./ Borkösi fok
- 235./ Táalló
- 236./ Szarvai kaszáló
- 237./ Pörös
- 238./ Oltványos
- 239./ Bakmáté
- 240./ Dobos
- 241./ Szarvafok
- 242./ Kakashát
- 243./ Eperjes
- 244./ Eperjeshát
- 245./ Güzüfok
- 246./ Suti kut
- 247./ Lenesalja
- 248./ Lenes
- 249./ Pétermajor
- 250./ Gálrámpa

- 251./ Szerecsen fok
- 252./ Ösztövéri itató
- 253./ Molnárfok
- 254./ Ösztövér
- 255./ Sebesfok
- 256./ Ösztövéri csőszház
- 257./ Peretény fok
- 258./ Pankató
- 259./ Pankató fok
- 260./ Karasz
- 261./ Karaszi fok
- 262./ Gémesi
- 263./ Gémesi csárda
- 264./ Gémesi fok
- 265./ Gémesi rámpa
- 266./ Vajas fok
- 267./ Külkarasz
- 268./ Vajastorok
- 269./ Vakgyurka

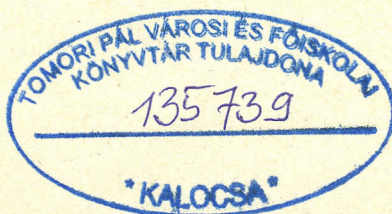
Ezekon kívül van még 44 nem lokalizálható, kihalt név. A nevek száma összesen: 313.

A felhasznált szakirodalom¹

1. Árvay József: A térszíni formák nevei a barcasági Hétfalu helyneveiben. Magyar Népnyelv III. /1940./ 39-56.
2. Balassa Iván: Szerep helynevei. Magyar Népnyelv I. /1938./ 130-138.
3. Benkő Loránd: A Nyárárdmente földrajzi nevei. Bp., 1947. MNyTk. 74.
4. Deme László: A nyelvjárás anyag felhasználása és feldolgozása. Bp., 1949.
5. H. Fekete Péter: Hajduböszörmény helyneveinek adattára. Bp., 1959. MNyTk. 102.
6. Inczeffi Géza: Szeged környékének földrajzi nevei. Bp., 1960. NyelvtudÉrt. 22.
7. Inczeffi Géza: A földrajzi nevek differenciálódásáról. Magyar Nyelv LXI. /1965./ 75-80.
8. Inczeffi Géza: Laza szerkezetű földrajzi nevek típusai és alak kérdései. Magyar Nyelv LXIII. /1967./ 67-71.
9. Inczeffi Géza: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata /Makó környékének földrajzi nevei alapján/ Bp., 1970.
10. Inczeffi Géza: /Tápé/ A község területének és határának földrajzi nevei. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971. /Szerk.: Ilia Mihály és Juhász Antal/ 847-882.
11. Kálmán Béla: A nevek világa. Bp., 1967.
12. Kázmér Miklós: Alsó-Szigetköz földrajzi nevei. Bp., 1957. MNyTk. 95.
13. Kázmér Miklós: Földrajzinév-kutatásunk 1945 és 1955 között. Magyar Nyelv LII. /1956./ 238-255.
14. Lőrincze Lajos: Földrajzinév-gyűjtésünk multja, jelen állása és feladatai. Bp., 1949.
15. Lőrincze Lajos: Földrajzi neveink élete. Magyar Nyelvjárások XIII. /1967./ 3-27.

¹ Itt csak azokat a tanulmányokat sorolom fel, amelyeket elvi és módszertani szempontból sok haszonnal forgattam munkámhoz. Más szakirodalomra az Adattár megfelelő helyein hivatkozom.

16. Mező András: A baktalórántházi járás földrajzi nevei. Bp., 1967.
17. Mező András-
Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyiregyháza, 1972.
18. Sebestyén Árpád: Újabb eredmények és feladatok földrajzinév-
kutatásunkban. Magyar Nyelvjárások XIII.
/1967./ 29-55.
19. Somogy megye földrajzi nevei. /Szerk.: Papp László és Végh
József/ Bp., 1974.
20. Szabó T. Attila: A helynévgyűjtés jelentősége és módszere
Magyar Nyelv XXX. /1934./ 160-180.
21. Zala megye földrajzi nevei. /Szerk.: Papp László és Végh
József/ Zalaegerszeg, 1964.

1. sz. melléklet

A belterület számozását tartalmazó térkép.
Eredetije megtalálható Fajsz önálló tanácsu
község végrehajtó bizottságánál.

2. sz. melléklet

A külterület számozását tartalmazó térkép.
Eredetije a Kék Duna Mg. Termelőszövetkezet
irodájában található. /Készült: 1970-ben/

3. sz. melléklet

A község első kataszteri térképe. Készült: 1888-ban. Kezdetleges, nem méretarányos térkép; az északi irányt nem jelöli. Értéke; hogy feltünteti az akkori dülő- és határrészneveket. Eredetije a községi levéltárban /T.1.sz. alatt/ található.

/vö. a 4. sz. melléklettel/

4. sz. melléklet

Az 1888-ban készült kateszteri térkép másik része. Kezdetleges, nem méretarányos. Az északi irányt nem jelöli. Értéke azonos a 3. sz. mellékletével: a korabeli dülőnevek felsorolása. Eredetije a községi levéltárban /T.2.sz.alatt/ található.
/vö.a 3.sz. melléklettel/

5. sz. melléklet

Fajsz község 1879-ben készült birtokrészletezési vázlatáról készült fénykép. Eredetije Fajsz önálló tanácsu község végrehajtó bizottságánál található.

6. sz. melléklet

Fajsz 1720 és 1856 közötti térképéről 1879-ben készült másolat. Készítője: Fekete Márton [Gyuri].
A térkép jól mutatja a község egykori belterületét, a falurész- és utcaneveket, valamint a lakosok nevét portánként. /Sajnos csak nagyítóval olvasható./
/Eredetijét a községi könyvtárban üveg alatt őrzik./

Magyarország katonai felvétele II. József korában
/1763-1787 között/

Fajsz és környéke

Az eredeti felvételnek az 1920-as évek végén készült másolata jelenleg a JATE Gazdasági Földrajzi Intézetének könyvtárában van, a XIII.301sz.alatt. Az itt közölt fénykép erről a másolatról készült. Nagysága: 29 x 19 cm.

A felvételhez tartozó országleirési lapon a következő szöveg olvasható Fajsz neve alatt:

Vizárkok és mocsarak

Környes-körül középmagas erdő

Száraz időjárásban jó utak.

A II. József korabeli katonai felvétel jelentőségéről lásd: Eperjessy Kálmán: Kézirati térképek Magyarországról a bécsi levéltárakban. Szeged, 1928.

A felvétel részletes feldolgozását /leírását, értékelését/ lásd: Borbély Andor-Nagy Julia: Magyarország I.katonai felvétele II.József korában. Bp.1932. A Bécsi Collegium Hungaricum Füzetei XII.

A Fajszról és környékéről való /JATE Gazdasági Földrajzi Intézetének Könyvtára XIII.3./ térkép a községneveken kívül földrajzi neveket egyáltalán nem tüntet föl. A földrajzinévgyűjtés szempontjából tehát ez a térkép nem nagy jelentőségű.

Jól mutatja viszont fajsznak és környékének gazdag vízrajzát és növényzetét.

8. sz. melléklet

Ez az 1763-ban készült térkép bemutatja a megye egykori gazdag vízrajzát. - Fajsz a térkép alsó részén látható az azonos nevű Szigettel együtt. Eredeti je a Kalocsai Érseki Levéltárban található. /KÉL II.T. olvashatatlan szám/

9. sz. melléklet

A térkép 1749-ben készült. Készítése összefüggésben van Gróf Festetics József / 1694-1757 / által a kalocsai érsekség ellen indított határpörrel, amely a nádori bíróságnál 1757-ben ért véget. /vö. Timár Kálmán: NéNy.IX. 217-221. Fajsi határjárás 1734-ben / A térkép értéke, hogy rögzíti a korabeli határrész- és vízneveket. Bemutatja a határ arculatát és utal az egyes területek művelési ágára, valamint növényzetére. Eredetije a Kalocsai Érseki Levéltárban található /KÉL II. T.80./